

Cultura popular en temps de dictadura

L'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial

Vilanova i la Geltrú, 1923-1931

Albert Tubau

2012

Proemi

1. Una ciutat sota la dictadura
2. L'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial
 - 2.1 Associar-se als anys vint
 - 2.2 El perquè dels *Alumnos*
 - 2.3 Els homes de l'Associació
3. El Butlletí dels Alumnos
 - 3.1 Les publicacions culturals
 - 3.2 La Redacció del Butlletí
 - 3.3 Esperit de divulgació
4. Cultura obrera als anys vint: de tot una mica
 - 4.1 Vilanova i la Geltrú
 - 4.1.1 De la Història
 - 4.1.2 Personatges i homenatges
 - 4.1.3 Del treball i la indústria
 - 4.1.4 Vilanovines
 - 4.2 L'Escola industrial i l'ensenyament
 - 4.2.1 L'Escola Industrial
 - 4.2.2 Ensenyament
 - 4.3 Les arts
 - 4.3.1 Art
 - 4.3.2 Música
 - 4.3.3 Teatre
 - 4.3.4 Pintura
 - 4.3.5 La III Exposició d'Art del Penedès
 - 4.4 La literatura
 - 4.4.1. Manuel de Cabanyes
 - 4.4.2 Lletres vilanovines i Secció literària

- 4.4.3 Antologia d'escriptors
- 4.4.4 Tipus de literatura
- 4.4.5 Diversos
- 4.5 Ciència i tècnica
 - 4.5.1 La relativitat d'Einstein
 - 4.4.6 Visites i excursions
 - 4.4.7 Processos industrials
 - 4.4.8 Ciències
- 4.6 Esports i excursionisme
 - 4.6.1 La Secció d'esports
 - 4.6.2 Excursionisme
- 4.7 Calaix de sastre

Epíleg

Annex: Composició de les Juntes de l'Associació (1924-1931)

Fonts bibliogràfiques

“Vilanova em donà aquesta sensació de lloc obert a totes les inquietuds i, des de llavors sempre he dit que per mi era com una ciutat del Renaixement italià”

(Josep Cañas, escultor penedesenc)

PROEMI

Vilanova i la Geltrú ha estat – de sempre – una ciutat amb una vida associativa densa i excepcional. Entitats per donar i per vendre, de tot caire , afinitats i orientacions.

Aquí pretenem fer una aproximació a una d'aquestes entitats: l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú, els *Alumnos*, com es van conèixer popularment. Un recorregut intens en activitat , tot i que forçosament limitat en la durada. L'entitat es constituí oficialment el 1916 – en ple desplegament cultural de la Mancomunitat de Catalunya – i que, com en tants altres casos, s'esllanguí en el moment de la guerra civil. Un acostament a la seva gent, als fets i a les activitats que determinaren la seva existència a través , molt especialment, de les pàgines del seu Butlletí, el portaveu de l'entitat . Un Butlletí que es publicà a partir de 1923 coincidint amb l'inici de la dictadura de Primo de Rivera i, per tant, en un context i unes circumstàncies que li atorguen un relleu encara més notori. L'entitat ,com bé diu el seu nom, estava estretament lligada a l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú; però no només a ella. Un s'adona de seguida que l'Associació d'Alumnes Obrers reposa sobre tres pilars bàsics que sostenen i nodreixen la seva capacitat d'acció: l'Escola Industrial, l'Ateneu Vilanoví i el Centre Republicà Federal. El radi

d'influència encara podia fer-se extensiu a una segona corona d'entitats i institucions com la Biblioteca-Museu Balaguer , l'Ajuntament o la Pirelli.

Un altre fet que resulta significant en el recorregut de l'entitat – i alhora li atorga un paper singular quan no inèdit en el context de l'època – es que es tractava d'un fòrum on convergien la formació cultural i esportiva dels seus integrants, aspectes que quedaven aglutinats sota la fórmula d'allò que anomenaven Cultura Popular o Cultura Integral. Fou una publicació d'una qualitat acceptable tant en la presentació com en els continguts.

L'anàlisi detallada de les activitats de l'Associació dels *Alumnos* ens permet acostar-nos a la vida cultural vilanovina dels anys vint , en plena efervescència malgrat els condicionants polítics externs. Ho demostren iniciatives com la Fira del Llibre o la III Exposició del Penedès.

Entitats com la pròpia Associació d'Alumnes Obrers, l'Ateneu , Palestra i altres, complementaven la deficient formació que tradicionalment havia suggerit el sistema d'ensenyament de l'estat espanyol.

Deficiència i tendència que no es veuria modificada fins l'acció de govern de la República que afrontà el problema de l'ensenyament com una de les qüestions estratègiques i prioritàries. L'obra cultural i creativa de la Mancomunitat de Catalunya havia estat aturada i neutralitzada per acció i omissió del directori militar. Anys vint de penitència i renúncia forçada que no rebrotaria fins la dècada següent.

Només Alemanya vivia aquells anys moments de gran dinamisme sota el paraigües de la República de Weimar constituïda el 1918 després de l'enfonsament de l'imperi alemany.

L'Associació d'Alumnes Obrers ha estat oblidada i ignorada. Darrerament li han arribat alguns reconeixements dignes d'esment. El camp d'esports de l'Associació d'Alumnes Obrers fou expropiat per l'Ajuntament després de la guerra i convertit –allò que era una propietat privada– en camp municipal d'esports. Avui , l'espai que ocupava l'antic camp de futbol s'ha

urbanitzat i l'espai central ha estat batejat com plaça dels Alumnes Obrers. D'altra banda , el nou camp de futbol va rebre el nom d'Estadi dels Alumnes Obrers i , just a tocar de l'entrada principal s'aixeca en forma d'element de memòria el vell dipòsit d'aigua de color blanc amb l'escut de l'Associació d'Alumnes Obrers que el decora i que prové del vell estadi.

Les dificultats de disposar de documentació original de l'entitat o la manca de col·leccions prou completes del Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers dificultava la possibilitat d'articular un discurs mínimament sòlid al voltant del que havia estat la trajectòria d'aquesta històrica entitat. Fou una entitat estretament vinculada a les classes populars i amb unes innegables connotacions republicanes i catalanistes. Amb aquests antecedents , viure i sobreviure en temps de la dictadura de Primo de Rivera li atorga valor afegit. Bona part dels seus dirigents i homes forts dels *Alumnos* acabaren condemnats a l'ostracisme forçat pel franquisme de postguerra, ignorats a l'exili lluny de la pàtria o morts al front de guerra o víctimes de les represàlies.

L'any 2012 es commemora el centenari del Segon Congrés d'Ateneus i associacions culturals de Catalunya celebrat precisament a Vilanova i la Geltrú el 1912. Tot i que encara faltaven quatre anys per la constitució de l'Associació d'Alumnes Obrers, és evident que l'Ateneu Vilanoví fou el far de referència que sempre guià l'obra dels *Alumnos* i les principals iniciatives d'instrucció i cultura dirigides a les classes populars. L'Associació d'Alumnes Obrers no s'entendria sense la força i trajectòria de l'Ateneu Vilanoví nascut el 1877.

Serveixi aquest modest treball de recordatori, homenatge i reconeixement a unes persones que, en moments de dificultats i precarietats de tot ordre, s'esforçaren en fer divulgació cultural entre els sectors populars i més desafavorits de la societat. Cultura Popular, Cultura Integral ... Aquest era el seu lema. Existeix propòsit més noble ?.

1. UNA CIUTAT SOTA LA DICTADURA

El 1923 la ciutat tenia 13.706 habitants. El país havia viscut uns moments de recuperació econòmica després del seu estatus de neutralitat durant la Gran Guerra (1914-1918). La seva condició de proveïdor d'alguns dels països bel·ligerants li havia permès de sanejar una economia malmesa i afectada per la feble demanda interior, la pèrdua de mercats protegits o les guerres colonials que dilapidaven les finances de l'estat. Tot plegat, acompanyat d'un tacticisme polític mal entès – fruit d'un joc d'alternances estèril –, i amb moltes reformes pendents que mai no arribaven: l'ensenyament, el sistema agrari, la reforma militar, la situació de les dones, la qüestió autonòmica ... Per la seva part, Vilanova i la Geltrú havia encetat el segle amb l'arribada de Pirelli (1902), una empresa de capital estranger, que aportava moltes novetats tècniques i socials, i que trencava amb la secular concentració del sector cotoner. Acabada la Gran Guerra la pèrdua dels mercats en conflicte i la poca competitivitat del sector industrial agreujaren la situació. L'assentament dels tallers de la Companyia ferroviària de Madrid a Zaragoza y Alicante (MZA) el 1917, amb la inestimable contribució d'Eduard Maristany, va comportar un important creixement demogràfic en diferents etapes. El 1925 la ciutat arribava a 16.272 habitants i el 1930 a 16.459 habitants.

El sistema fabril cotoner i bona part dels serveis públics i financers de que gaudia la ciutat venien del segle XIX. Fins el 1907 la ciutat no disposà de la primera Central Elèctrica sota la raó social de Ricart i Companyia. En aquest sentit, l'aposta pionera de Vilanova pel gas va llastrar la seva posterior incorporació del sistema elèctric. En el capítol de les comunicacions el tren suplia uns vials terrestres poc agraïts i el port encara trigaria anys en arribar com a complement d'un modest moll primerenc.

El 1912 s'havia posat la primera pedra d'un Pantà de Foix que pretenia proveir d'aigua aquesta comarca amb l'objectiu de convertir en horta allò que havien estat conreus de secà. El Desastre d'Annual al Marroc fou el preludi del cop d'estat que el 13 de setembre de 1923 convertiria el general Primo de Rivera en President del directori militar que governaria el país amb la connivència del rei Alfons XIII. Mal temps per les democràcies. Itàlia ja era en mans del feixisme i a Alemanya les coses no es presentaven gaire millors. El 1924 el Rei d'Itàlia Victor Manuel III feia una visita a Vilanova per inaugurar la rambla de Joan Baptista Pirelli on es trobava la fàbrica de l'empresa italiana que el 1917 havia constituït la seva filial espanyola sota la raó de Productos Pirelli. El 1924 s'inaugurava l'Escola Montessori dirigida per Dolors Mallafré. El mateix any en que empresaris locals dirigits per Francesc Puig Figueras convertien en realitat l'empresa de fabricació de ciment blanc Griffi. També per aquelles dates el Banco Urquijo Catalan absorbia l'antic Banc de Vilanova. La forta sequera que afectaria l'equador de la dècada dels vint desembocaria en greus problemes de subministrament d'aigua. Al proveïment de les companyies d'aigua - l'Aigua Nova i l'Aigua Vella – caldrà afegir-hi l'aigua dels pous de les fabriques. Naixia la productora de cinema local Geltrú Films i el 1927 començava a treballar La Calibradora Mecànica. El 1929 i en plena crisi financera mundial la ciutat inaugurava la III Exposició d'Art del Penedès. Entrats a la dècada dels trenta la ciutat viurà la vaga del Griffi des d'agost de 1930 fins l'adveniment de la Segona República l'abril de 1931. Un any després hi hauria la fusió entre la Caixa d'Estalvis de Vilanova i la Caixa de Pensions, just un any abans de constituir-se l'empresa tèxtil Font Vilaseca que hom coneixerà per la Fàbrica Nova.

Malgrat la dictadura i les vicissituds que havia d'afrontar la llengua i la cultura catalanes, la ciutat viuria moment d'algidesa. Són il·lustratives les

paraules de l'escultor Josep Cañas que l'any 1920 arribava a Vilanova procedent de Banyeres:

“A Vilanova hi havia l'Escola d'Arts i Oficis, uns quants artistes de primera fila i, sobretot, un ambient propici per assaonar-me d'Art. Vilanova em donà aquesta sensació de lloc obert a totes les inquietuds i, des de llavors sempre he dit que per mi era com una ciutat del Renaixement italià, d'un paganisme cultivat on les coses mai es trabucaven i una sana alegria omplia la vila d'una part a l'altra”

Cañas mai perdé l'oportunitat de glossar i elogiar aquella Vilanova tot invocant que: *“tenia ganes de fer-me amic del Mar, com ja ho era de la Terra”*

En aquest ambient hi tenien a veure alguns dels més importants centres d'influència cultural: l'Escola Industrial, l'Ateneu, el Foment Vilanoví ... També exercien un paper rellevant altres organismes com el Centre Federal, l'Ajuntament, la Pirelli o el Banc de Vilanova.

El cop d'estat de Primo de Rivera va cloure violentament el període de la Restauració i va acabar definitivament amb el règim d'alternances de signe polític. El mateix dia del cop – el 13 de setembre de 1923 – la ciutat va patir els efectes d'un violent aiguat que va deixar la vila a les fosques després d'afectar greument la central elèctrica i la fàbrica de gas. L'alcalde del moment era Joan Pujol Carbonell.

El 1 d'octubre de 1923 es promulgà la disposició del govern que ordenava la destitució de tots els ajuntaments, convertint-los – com indica Francesc Xavier Puig - en Corporacions de Vocals Associats. Els nomenaments eren exercits directament pel comandant militar de la zona en la seva condició de delegat del govern. Igualment, foren prohibits tots els partits i organitzacions polítiques a excepció de la monàrquica Unió Patriòtica.

Els càrrecs electes de l'ajuntament de Vilanova i la Geltrú foren destituïts i nomenats els nous membres de la Corporació encapçalats per Rafael Pollés Oliver, qui el 1 d'octubre de 1923 fou nomenat nou alcalde.

A començaments de 1925 era elegit alcalde Nicolau Barquet que dimití el maig del mateix any. Fou substituït en el càrrec de primer mandatari municipal el militar Enrique Dulanto González , qui repetiria anys després a conseqüència dels fets d'octubre de 1934.

El febrer de 1927 seria nomenat alcalde Albert Robert Milà. Dimití el juny de 1928 hi fou rellevat per Victor Torrent Casademont. Posteriorment, i de forma interina, l'octubre 1928 seria elegit Ignacio Rubio Cambronero, director de la Biblioteca-Museu Balaguer. El 21 de març de 1929 es convertiria definitivament en alcalde. Amb la dimissió de Primo de Rivera el gener de 1930, Ignacio Rubio abandona l'alcaldia. Julián Mansilla del Toro es convertia aleshores en alcalde accidental. A Madrid es configurava el nou govern Berenguer. Una Reial Ordre de febrer de 1930 constituïa els nous ajuntaments. Miquel Alimbau es convertia en nou alcalde Vilanova i la Geltrú, seguit el maig del mateix any per Francesc Puig i Font.

Amb la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931 es constituïrien novament els ajuntaments democràtics. Josep Sanmartí Sadurní fou el primer alcalde vilanoví del període republicà.

2. L'ASSOCIACIÓ D'ALUMNES OBRERS DE L'ESCOLA INDUSTRIAL

2.1 Associar-se als anys vint

Vilanova i la Geltrú sempre s'ha caracteritzat per una intensa vida associativa, en funció de veïtats culturals, de convergències i afinitats de tota mena o amb el carnaval com element aglutinador. Això ha estat així des del segle XIX, malgrat dictadures i adversitats de tot color. Són il·lustratives les paraules de Joan Torrents i Marquès – pare de l'escultor Damià Torrents i del pintor Martí Torrents – que en un article al *Diario de Villanueva* el juliol de 1920 i sota el pseudònim de “Aurelio” deixava escrit: *“la enfermedad constante en ambos sexos, la constante preocupación de constituir sociedades y nombrar juntas”*

Però llavors, igual que ara, hi ha sempre qui discuteix els beneficis reals d'un teixit associatiu que, sovint, es mostra poc permeable al que succeeix al seu voltant i a qui costa d'articular propostes d'actuació més ambicioses. Això mateix és el que posava de manifest l'article “D'organització” signat per L.P. al Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de març de 1926:

“Ateneus, seccions excursionistes i altres centres de cultura, fan vida completament desvinculada, sense res de comú, viuen el seu provincialisme, encara que tinguin llur estatge en grans ciutats”. Aspecte de difícil solució, segons l'autor, atesos els: *“(…) egoismes, rivalitats, interessos i també el principi de deixar caure en el buit tot el que no sigui de collita pròpia s'oposen a la seva solució”*

Cal dir, però, en favor del moviment associatiu dels anys vint, que bona part dels seus objectius es centraven en la necessitat manifesta de millorar el nivell cultural dels seus associats i de la societat que els envoltava, conscients de les pretèrites mancances dels sistemes d'ensenyament tradicionals. Bona part d'aquesta resposta positiva va venir acompanyada per la creació i

desenvolupament d' Ateneus i entitats afins que s'escampaven arreu de la geografia.

L'escultor Josep Cañas - de qui ja hem parlat abans – signava el manifest que sota el lema “Crida als joves” pregonava la creació d'un Ateneu a Banyeres del Penedès l'agost de 1931:

“Es necessari sacsejar les consciències. Una dormida massa llarga ha rovellat la clau del pensar i els desperts, poc escrupulosos han invadit l'humanitat (...) Es lògic que els infants se'ls cuidi la salut del cos. I la de l'esperit ?. Lo primer, és la casa del segon (...) Cridem en especial a la joventut perquè creiem trobar-la més descarregada de prejudicis i odis que majorment són personals i fills de l'incultura (...) Aquells coneixements que ens havien de donar d'infants en aquells edificis que s'en diuen Escoles haurem de aconseguir-les ara grans amb els nostres esforços (...) La ignorància , lloca de tot els mals. Que la cultura és claror i la ignorància fosca; i el mal sols es fa en la fosca”

L'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial era , de manera indiscutible, filla de l'Ateneu de Vilanova. Així ho testimoniaven i agraiïen des del Butlletí de l'entitat el setembre de 1929. Sota el títol “Arbre de bons fruits” sindicava que, cinquanta anys després: “no hi ha cap família a Vilanova que no tingui, algun dels seus components, el títol d'ex-alumne de les classes d'ensenyament de l'Ateneu”

L'Ateneu acollí entitats satèl·lits com l'Associació d'Alumnes Obrers o les delegacions a Vilanova i la Geltrú de Palestra , l'Associació Protectora d'Ensenyança en Català o l'Associació de Pèrits Industrials de Catalunya, aquesta darrera inaugurada el març de 1931 i presidida per Pere Salvó i Saura.

Una tasca sens dubte meritòria que mereix el nostre reconeixement.

2.2 El perquè dels *Alumnos*

De bon començament, l'Associació d'Alumnes Obrers tenia el propòsit d'aplegar alumnes i ex-alumnes de l'Escola Industrial de Vilanova i la

Geltrú. Després, però, l'entitat va acollir gent de tota mena amb inquietuds i orígens diversos però sempre amb la voluntat de millorar la cultura dels seus integrants i de l'entorn.

L'Escola Superior d'Indústries havia estat creada el 1901. De fet, la trajectòria venia de lluny i els canvis de nom i de funcions s'havien succeït en el temps. Davant de tants canvis, sovint la gent cerca genèrics que superin i neutralitzin tota transmutació cronològica. Denominacions com *l'Arts* o *Escola Industrial* han arrelat entre la població, igual que ho feren la fàbrica de la rambla, la fàbrica de mar , la fàbrica del portal o cal Xuriguier... , en sobreposar-se a un ball de noms de titulars i comandataris que marejaven.

El 1860 es constituïa el Centro Instructivo Villanovés. Una institució que el 1881 es convertiria en Centre Teòric i Pràctic d'Arts i Oficis ubicats a l'edifici de Can Lluç a la rambla Principal i que, anys a venir ,seria l'Escola de les Tereses. El 1886 i a instàncies de Víctor Balaguer es constituïa l'Escola d'Arts i Oficis que el 1900 agafaria el nom d' Escola d'Arts i Indústries "els Arts". Finalment, el 1901 es constituïa l'Escola Superior d'Indústries.

Quin era l'entorn ?. L'any 1914 s'havia constituït la Mancomunitat de Catalunya. Fins el 1917 n'havia estat president Enric Prat de la Riba. La Mancomunitat liderà una obra cultural sense precedents. A Prat de la Riba el succeí Josep Puig i Cadafalch que presidí l'institució entre els anys 1917 i 1924.

El cop d'estat del general Primo de Rivera el setembre de 1923 suposà un evident pas enrere, com succeeix en tot règim totalitari, en relació a l'alfabetització i instrucció de les classes populars. La dictadura imposà Alfons Sala com a nou i darrer president de la Mancomunitat, una institució ja agònica i buida de sentit que acabaria desapareixent per liquidació el 1925.

La recuperació de la cultura i l'ensenyament es veieren sotragats a causa de la dictadura. Des d'aquest punt de vista el país no es recuperaria fins els anys trenta amb l'obra decidida dels governs de la República.

A l'enrenou de l'Europa d'entreguerres hi havia només un lloc on emmirallar-se: la República de Weimar a Alemanya constituïda el 1918. Un esclat de creativitat cultural que va haver de conviure també amb no pocs trastorns i tensions polítiques. Algú va comparar l'entorn cultural de Weimar amb una nova època de Pericles. Tot plegat contribuïa a la falsa llegenda dels "feliços anys vint".

La desfeta a la gran guerra europea i la pau humiliant de Versalles va provocar a Alemanya una curiosa paradoxa. L'enfonsament de l'orgull i del poder material va generar una important reacció favorable en el camp intel·lectual. Eren els anys de la Bauhaus, la pel·lícula *El gabinet del doctor Caligari*, Gropius, *La muntanya màgica* de Thomas Mann, Kandinsky o Marlene Dietrich.

L'Associació d'Alumnes Obrers prenia forma el 1916 tot i que no es constituïria formalment fins l'any següent. Des del primer moment es caracteritzà per la seva transversalitat sociològica i per una diversitat temàtica fonamentada en tres aspectes: cursos de perfeccionament obrer, la cultura general i l'esport. Mai fou una entitat elitista ni classista i, en aquest aspecte, aglutinà sectors populars que, a priori, podien sentir-se incòmodes a l'Ateneu, la Biblioteca-Museu Balaguer o en altres entitats semblants. Aquesta àmplia acceptació es posava de manifest en la heterogeneïtat d'origen i adscripció dels seus integrants.

El fet que aviat s'incorporessin membres sense cap o poca vinculació a l'Escola Industrial va alimentar un fenomen prou singular, atesa les alternatives prou suggerents que oferia la Vilanova associativa i cultural del moment.

Un altre paper que ens caldria analitzar es veure si aquesta entitat, com altres, exercia el seu paper de veritable grup de pressió de l'època.

Ja hem dit - i així ho demostra la duplicitat de noms als seus òrgans directius – que moltes de les persones que dirigiren l'entitat, o bé formaren part activa del Consell de Redacció del seu Butlletí, l'alternaven la seva presència i activitat en altres organismes com l'Ateneu , la Biblioteca-Museu Balaguer o el Centre Federal, sense desmerèixer ,com ja s'ha avançat, la seva connexió amb l'Escola Industrial o la Pirelli.

La data de fundació oficiosa de l'associació de “ els *Alumnos*” – tal com es coneixien popularment – fou el 8 d'octubre de 1916. La idea havia pres cos l'abril d'aquell mateix any després d'una excursió a Barcelona d'alumnes i ex-alumnes de l'Escola Industrial acompanyats del director Manuel Riquelme. Un altre precedent caldria buscar-lo potser en l'obertura oficial d'aquell mateix curs acadèmic al Teatre Apol·lo amb presència de Valentí Carulla, Rector de la Universitat de Barcelona on es celebrà un homenatge d'alumnes i ex-alumnes a la direcció del centre.

Per tant des de l'Escola Industrial es reconeixia la doble paternitat en relació al suport del Claustre de Professors , com també la col·laboració del Rector de la Universitat de Barcelona Sr. Valentí Carulla, qui d'alguna manera podríem dir que va “apadrinar” l'entitat.

En qualsevol cas, i com ja hem exposat, la fundació oficial de l'entitat tingué lloc el 10 de juny de 1917 al salons de l'Ateneu. El primer president de la nova Associació fou Bonaventura Freixa Rocasalbas. A l'acte hi eren presents Francesc Suñé Bolet com a president de l'Ateneu i que posà el local a disposició de la nova entitat. També hi eren l'alcalde de la ciutat Joan Ventosa i Roig, Joan Braquer en representació del Foment del Treball, José Grau Solanes del Círculo Dinástico o Leopold Crusat, professor i secretari de l'Escola en representació del director Manuel Riquelme que estava malalt.

La primera Junta de la recent creada Associació dels Alumnes Obrers estava constituïda per: Bonaventura Freixa Rocasalbes, president; Daniel Martí, vicepresident; Antoni Borbonés, secretari; Marcel·lí Camarós, vicesecretari; Joan Badia, tresorer; Juli Ferrer, bibliotecari, i Ricard Demestre, Joan Albet i Miquel Llambrich com a vocals.

La versió reformada dels primers estatuts, per imperatiu i exigència de la dictadura – i òbviament redactats en castellà - l'article primer recollia que l'associació : *“tendrá por objeto atender al mejoramiento de la cultura general y técnica de los asociados y de la clase obrera de la localidad, valiéndose para ello de los medios conducentes a este fin, como cursos, conferencias, veladas, visitas, excursiones, deportes, etc”*

Quedava ben clar que no es podien fer actes de significació política o religiosa i, per formar-ne part calia que els associats haguessin estat alumnes de la Secció d'Ensenyances Obreres de l'Escola Industrial o bé de l'antiga Escola d'Arts i Oficis.

L'Associació d'Alumnes Obrers va fer sempre proselitisme de l'obra cultural – obra positiva , en deien – que s'havia encomanat amb el propòsit d'atenuar les mancances de formació d'una bona part de la població . Ho recordava un article al Butlletí signat amb les inicials T.O.C. el novembre de 1924:

« Les nacions capdavanteres del progrés , després de procurar la seva prosperitat econòmica, han treballat, en primer lloc, per al desenrotlllo de l'instrucció. (...) la major part d'associacions culturals han sigut creades per a suplir les deficiències o els buids que en aital matèria es donen (...) En aquest sentit l'Associació d'Alumnes Obrers creu fer obra positiva ... »

Situant-nos a les primeries de la dècada dels anys vint dels segle XX potser no ens hauria d'estranyar les dificultats que tingué l'Associació per articular un projecte global que integrés cultura i esport. Els seus esforços per disposar d'un Camp d'esports propi i les seves activitats esportives i

competitives en futbol, atletisme i altres disciplines no sempre foren ben enteses per un sector de la societat on el concepte de cultura tenia un significat més limitat. En diverses ocasions, la gent de l'Associació hagueren de sortir en defensa del seu model de cultura integral, posat sovint en entredit . Tal es el cas de l'article que sota el títol de “Coses compatibles i que es complementen” es publicava el febrer de 1925 en aquests termes: *“De les insinuacions en contra de la nostra obra de cultura integral (...) Es fa córrer el missatge de que podrem mostrar al foraster, al costat de les runes de la Biblioteca i les de l'Escola Industrial, el floreixement dels camps d'esports, devem respondre que els homes que componen l'Associació, han sapigut honorar a Balaguer, tenen per casal l'Ateneu Vilanoví, han sapigut divulgar al poble, per mitjà de conferències, diversitat de temes, tots interessants, i han creat un camp d'esports com a complement de la seva obra, per a que aquesta esdevingui més gran (...) perquè molts dels homes que varen crear el camp d'esports són els que figuren com a socis protectors de l'Institut Balaguer...”*

L'esforç de l'Associació per fer de la cultura una obra popular li suposà, en no poques situacions, haver de lluitar contra molts prejudicis. El febrer de 1929 assumien que l'activitat de l'Associació i de l'Ateneu *“han de deixar sentir la seva influència dins la cultura general del poble”*. Lluny de cap elitisme , calia contribuir a canviar la societat de baix cap a dalt i trencar alguns dogmes que encara s'imposaven en molts sectors de la societat:

“El nom d'Ateneu sembla que encara sigui per algú, sinònim d'un lloc on s'hi reuneixen uns quants senyors pedants que amb cert encarcament van a discutir-hi quelques coses totes plenes d'academicismes i d'erudició”

2.3 Els homes de l'Associació

Tot i que l'adscripció dels homes de l'Associació era diversa, hi havia una majoria d'afiliacions d'origen republicà i catalanista. De sempre , el Centre Republicà Federal “el Federal” (1886) estigué estretament relacionat amb l'Ateneu. Malgrat això, hi trobem orígens polítics i

ideològics diversos , com ho demostren les diferents orientacions polítiques d'alguns protagonistes de la política municipal: Joan Ventosa i Roig, Vicenç Virella i Jacas, Francesc Morgades o Pere Fusté i Biel.

Parlem de “els homes” de l'Associació, perquè en cap moment hem trobat referència alguna de la presència de dones o, encara menys, del protagonisme d'aquestes dins l'entitat. El mateix passava a la Redacció del Butlletí i a les signatures que emplenaven les seves pàgines. Només, anotem aquí, la presència en diferents ocasions de Concepció Ventosa i Pinilla – filla de Joan Ventosa - amb diferents contribucions en vers a la secció literària.

Com no podia ser diferent, també s'establí una important xarxa de relacions personals entre l'Associació i els professors i directius de l'Escola Industrial, malgrat les vicissituds imposades per les circumstàncies polítiques.

Amb el cop d'estat de Primo de Rivera de 1923 , Manuel Riquelme i Leopold Crusat renunciaren als respectius càrrecs de director i secretari de l'Escola Industrial. El nou home fort del Patronat Local de Formació Professional seria el monàrquic José Grau Solanes.

La comparativa entre els membres de les Juntes de l'Ateneu i l'Associació dels *Alumnos* Obrers presenta moltes coincidències. La junta de l'Ateneu, per exemple, era una amalgama de noms lligats a l'associació, a l'Escola i altres entitats i institucions: Pere Fusté Biel, Francesc Morgades Doménech, Francesc Suñé Bolet, Frederic Serrano Mora, Josep Grau Solanes, Anton Escofet Pascual o Pere Mestres Albet. Encara més, a la junta de la subagrupació *Juventud* del Foment , hi trobem : Josep Galceran Pollés , Antoni Castells Güell , Antoni Escofet Mercé o Oscar Forgas Pujadas, tots ells vinculats als *Alumnos*.

Podríem continuar amb aquest seguit de creuaments, identificant Josep Serra Demestre com a director de la publicació “Estela”; o Joan Ventosa

Roig, Gustau Galceran Ferrer o Amador Romaní Guerra com a membres de la junta del Patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer. Interrelacions que podríem completar amb l'origen professional de molts dels integrants, especialment amb la Pirelli o amb l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

El febrer de 1924 la junta dels *Alumnos* estava encapçalada per Vicenç Virella com a president i Gabriel Juliachs Ana com a vicepresident. La presidència es renovaria el gener de 1926 amb l'elecció de Juli Ferrer Cruset com a president i Gabriel Juliachs Ana que continuava a la vicepresidència. El març de 1927 la nova junta dels *Alumnos* seria encapçalada per Anton Castells Güell i Gabriel Juliachs Ana, en qualitat de president i vicepresident de la junta, respectivament. Aquell duet no es veuria modificat fins l'abril de 1929 en que Pere Mestres Albet passaria a ocupar la presidència de l'entitat. Gabriel Juliachs es mantenia, un any més, a la vicepresidència. El febrer de 1931 una nova renovació duria Joan Segalà Ventosa a ocupar la presidència de l'entitat. Manuel Tetas Sala era el nou vicepresident de la junta dels *Alumnos*. Finalment, el juny de 1931 – poc després d'encetat el període republicà – els càrrecs de president i vicepresident de la junta dels *Alumnos* recaurien en les persones de Francesc Mestres Estradé i Manuel Tetas Sala.

A l'Annex del present treball es poden trobar les composicions completes de les diferents juntes de l'Associació d'Alumnes Obrers entre els anys 1924 i 1931

En paral·lel, l'Associació d'Alumnes Obrers disposà sempre d'una junta corresponent a la Secció Esportiva de l'entitat. Alguns dels seus protagonistes es detallen al capítol corresponent a esports i excursionisme.

3. EL BUTLLETÍ DELS *ALUMNOS*

3.1 Les publicacions culturals

El Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers, tot i tenir – malgrat les adversitats - un ampli recorregut i una qualitat reconeguda, tant en el format com en els continguts , no sempre ha tingut l'atenció i el reconeixement que molt possiblement mereixeria. A títol anecdòtic potser caldria indicar que un dels textos de referència de història de la ciutat situa erròniament el naixement del Butlletí dels *Alumnos* l'any 1926, tres anys més tard d'iniciar-se la seva publicació.

Tal vegada fos Sixte Moral qui millor va ponderar l'importància de la publicació:

“Publicació de cabdal importància dintre del món dels estudis vilanovins. La seva constància i la qualitat dels treballs publicats fa que encara avui sigui una de les publicacions d'obligada referència i consulta per conèixer el món de la premsa vilanovina (...) Fou una de les publicacions modèliques de l'època i té avui, encara, molt interès i és font d'obligada consulta per a conèixer a fons la Vilanova d'aquella època”

Hi ha , al meu entendre, tres elements que podrien contribuir a explicar aquesta manca d'interès aparent i que fa que el Butlletí dels *Alumnos* hagi passat més desapercebut del que caldria, fins i tot per a molts especialistes.

En primer lloc , el context socio-polític. El Butlletí dels *Alumnos* recollí en part la inèrcia de l'obra cultural de la Mancomunitat de Catalunya i, a nivell local, l'empenta protagonitzada per iniciatives com Themis o la força d'entitats i institucions com el Foment , la Biblioteca-Museu Balaguer o l'Escola Industrial. Tot i aquest desplegament d'actituds favorables a l'instrucció i la cultura, els condicionants polítics i econòmics no hi ajudaren gens ni mica. D'entrada ,el govern del directori militar presidit pel

general Primo de Rivera després del cop d'estat de setembre de 1923 – coincidint pràcticament amb la publicació del Butlletí dels *Alumnos* – no afavorí de cap manera la cultura en general, ni la cultura catalana en particular. Tampoc la situació socio-econòmica era la més adient. La davallada industrial i econòmica que seguí a la finalització de la Gran Guerra, la guerra del Marroc, la crisi de confiança i legitimitat de les democràcies occidentals o la crisi financera que desembocaria en el daltabaix de 1929 foren, alguns dels referents externs que condicionaren aquell període.

Un altre factor que també podia jugar-li a la contra, és el fet que l'Associació dels *Alumnos* es percebés com una mena d'apèndix de l'Escola Industrial. Extrem que ha pogut fer creure que allò que s'hi feia, la natura de les activitats o els continguts que omplen les pàgines del Butlletí eren aspectes tècnics o “interns” dirigits exclusivament als alumnes que cursaven ensenyaments tècnics, als estudiants de l'Escola Industrial o al personal docent.

Molt vinculada a la consideració anterior, també podia pensar-se que el Butlletí dels *Alumnos* no anava més enllà de ser la publicació portaveu de l'Associació i, per tant, amb notícies internes que de cap manera podien interessar a la resta de la població. Res més lluny de la realitat. És evident que les seves pàgines reflectien notícies i comunicacions referents a la vida i al funcionament intern de l'entitat, però aquestes quedaven reservades a la secció anomenada Noticiari.

Finalment, hi ha un tercer factor que ha pivotat negativament en l'acollida que ha rebut aquesta publicació. La millor etapa del Butlletí – malgrat els condicionants expressats anteriorment – fou des dels seus inicis el novembre de 1923 i fins l'adveniment de la República l'abril de 1931. Just en ambdós extrems d'aquest període veieren la llum a Vilanova i la Geltrú

dues publicacions d'àmbit cultural que , a diferència del nostre Butlletí, sí focalitzaren i captivaren l'atenció d'estudiosos i públic en general.

Parlem de la revistes culturals *Themis* (1915-1916) i *Prisma* (1930-1936). La primera, nascuda en el context del despertar cultural projectat per l'obra de la Mancomunitat de Catalunya. La segona ,publicada en l'ambient de les grans expectatives generades pel final de la dictadura de Primo i , posteriorment, per l'obra cultural i educativa de la Segona República i el govern de la Generalitat de Catalunya.

Certament , durant aquell període entre 1916 i 1936 – i al marge del Butlletí dels Alumnes Obrers – hi hagueren altres iniciatives de publicacions culturals com *Vila-Nova* (1917-1918), *Estela* (1929-1931) o *Joventut* (1929); però mai tingueren la força ni el protagonisme de les ja esmentades.

Més enllà, en aquell període únicament sortiren al carrer algunes publicacions d' inspiració religiosa citades per Sixte Moral com *La Veu* o *Fortitut*.

El Butlletí dels *Alumnos* tingué una transversalitat temàtica que en cap cas tingueren les altres publicacions. També és cert que ,pràcticament, cap dels col·laboradors del Butlletí fou protagonista de les redaccions de *Themis* o *Prisma*.

Deia Oriol Pi de Cabanyes: “*Themis i Prisma se'ns revelen com els més alts exponents de la vida cultural vilanovina del seu temps*”. A l'anomenada generació *Themis* destacaven artistes com E.C.Ricart, J.F.Ràfols, Rafel Sala o Damià Torrents; mentre que a *Prisma*, bona part del protagonisme se l'enduien homes de lletres , o més polifacètics, com Manuel Amat, Nicolau Barquet, F.Serra-Novas, S.Mestres o Francesc Casals.

Per la seva part, Sixte Moral també elogià ambdues publicacions: “*Revistes de caire cultural molt importants. En fou iniciadora Themis. El successor de Themis fou, sens dubte, Prisma, revista que aplegà també els intel·lectuals, vilanovins o no, de*

l'època". En relació a Prisma diu: "*de les revistes que més vegades s'ha invocat com a model de publicació cultural*"

El mateix autor, en la seva monografia sobre la premsa en català a Vilanova i la Geltrú, ressaltava l'etapa 1906-1923 com a època d'or de la premsa en català a Vilanova. I Qualificava Themis com : "*la més reeixida revista cultural vilanovina, l'aportació dels Sala Marco, J.F.Ràfols, Damià Torrents, E.C.Ricart i tants d'altres donà un to intel·lectual molt important a la publicació*".

Es clar que Themis fou una revista elitista amb molt poca penetració al mercat, apostant especialment per fórmules radicals com el manifest dels futuristes.

En contraposició, el Butlletí dels *Alumnos* mai tingué afany ni orientació elitista.

Moral apunta que la revista cultural "Vila-Nova" seguí les petjades de Themis "*amb el sentiment nacionalista com a component cultural*". Una publicació que es destacava per intentar acostar la causa nacionalista a la joventut obrera. Inicià l'octubre de 1917 amb redactors de Themis "*sense exclusivisme i oberta a tothom*"

En relació a la revista "Joventut" apareguda el 1929, Moral la qualifica de publicació de grups de gent jove amb certes aspiracions literàries.

Cal destacar que, a partir de 1930, i amb el final de la dictadura de Primo de Rivera i el tímid oberturisme del govern Berenguer i, posteriorment, amb la proclamació de la República, el protagonisme l'assoliren les publicacions de caràcter polític i molt especialment les d'orientació nacionalista.

Les semblances temàtiques del Butlletí dels *Alumnos* que , dit de passada, potser hauria fet més fortuna amb un altre nom, ateses les característiques dels seus continguts , tindrien més a veure amb la revista Prisma amb qui farien camí plegats a partir de 1930.

Es eloqüent el comentari del pintor Joaquim Mir al segon número de la revista publicat l'octubre de 1930 a la pregunta de Francesc Casals “Quina impressió us ha fet Prisma?”. Deia Mir: *“el que convindria és encaminar els esforços de tots per mirar d’aconseguir interessar-hi els obrers. Nosaltres, els mateixos de sempre, ja som segurs (...) Caldria, en aquest sentit, fer alguna innovació a PRISMA a fi de fer-la abellidora per a tothom”*

Per tant, cridava l’atenció sobre la necessitat d’arribar a altres sectors de la societats i evitar un elitisme que, repeteixo, mai tingueren ni pretengueren els *Alumnos*.

ES simptomàtic que algunes de les reivindicacions de Prisma en l’àmbit de la cultura local coincidien exactament amb les demandes que el Butlletí havia expressat anys abans. En són il·lustratives les referències a la necessitat de reescriure la història de Vilanova, l’ensopiment i la manca de dinamisme cultural o l’estat de l’arxiu històric municipal.

L’octubre de 1930 publicaven: *“El vot de Prisma és perquè s’escriu la nova Història de Vilanova en català”*, o bé, *“hi ha qui no s’explica el perquè de l’abandó i la deixadesa de l’arxiu municipal”*. El desembre de 1930 es feia la següent reflexió: *“tocant l’ordre cultural de la nostra població, hom diu que falta amor patri, energia, dinamisme, que falta altruisme per a l’impulsió d’obres culturals; en fi, que falten homes... (...) que el nostre poble està cercat d’un ambient de pessimisme, és una realitat tan notòria com lamentable”*

I acabava amb un reconeixement, no prou explicitat, per la feina feta en altres moments: *“Cada època produeix els seus homes. La passada ens legà un magnífic historial”*

Prisma, com no podia ésser d’una altra manera, hagué de fer front a la manca de comprensió i al derrotisme o, si voleu, “falta d’amor patri” del que ells mateixos parlaven. Com deia Oriol Pi de Cabanyes en relació a l’acollida general de Prisma: *“han de malgastar els seus esforços a trencar el gel de la indiferència o la bilis de cafè”*.

Malgrat tot “aconseguien de deixar senyal en la nostra història cultural pel fet que saberen sobreposar-se a la petitesa localista i perquè es disposaren a donar una dimensió nacional i ciutadana de la cultura produïda a Vilanova”

I acaba: “Hi ha a Prisma l’orgull de la feina ben feta. Que no sempre es correspon totalment al resultat (...) Però, almenys, la voluntat hi és, que ja és molt”

Sixte Moral destaca que “Prisma està mancat d’una intervenció social i política que era necessària en aquell temps de profunds canvis i moviments socials”

3.2 La Redacció del Butlletí

En el número de llançament de la publicació el novembre de 1923 la presentació anava acompanyada d’una carta manuscrita de Valentí Carulla i Margenat, Marques de Carulla i Rector de la Universitat de Barcelona. La missiva anava dirigida a Vicenç Virella, president de l’Associació, i s’excusava de no intensificar la col·laboració amb l’entitat per raons de salut. De fet, Carulla, president honorari de l’entitat, morí poc dies abans de la publicació d’aquell mateix Butlletí.

El Rector de la Universitat, qui de sempre havia apadrinat l’entitat, indicava: “L’Associació d’Alumnes Obrers de l’Escola Industrial, que tant estimo!, es la més preuada joia del meu Districte Universitari”

Un dels homes forts de la Redacció del Butlletí fou, des del primer dia, Anton Escofet Pascual (1880-1951), treballador de l’ajuntament, col·laborador del Diario i de Democràcia i que arribaria a ser alcalde de la Vilanova republicana. Escofet destacà com a redactor i director del Butlletí, qui tingué el suport incondicional del seu fill Antoni Escofet i Mercé.

Com el propi Escofet, molts dels integrants fixos o passavolants de la Redacció eren col·laboradors habituals del Diario de Villanueva.

Com indicava Manuel Amat: “sense aquest trampolí estimulador encarnat en l’amable persona del senyor Soler, a Vilanova no s’hauria pas fet – ni de bon tros – tanta literatura ... de la que sigui”

Vicenç Virella era empleat de Pirelli i Anton Castells Güell el 1931 es convertí en delegat de la sucursal de la Caixa de Pensions a Vilanova

El Consell de Redacció del Butlletí dels *Alumnos* l'abril de 1925 era format per Anton Escofet Pascual en qualitat de redactor en cap, acompanyat de: Frederic Serrano Mora, Pere Mestres Albet, Josep Galceràn Pollés, Marcel·lí Martí Mestres, Oscar Forgas Pujades, Francesc Vives Sabaté, Fermí Virella Cusialls, Armand Pueyo Jornet, Antoni Escofet Mercé i Antoni Torres Contijoch. També formaven part del Consell de Redacció el president de l' Associació Vicenç Virella, el secretari Antoni Castells i el secretari de la secció esportiva.

En renovacions successives s'incorporaren Vicenç Virella Jacas, J.A.Ricart Forment i Ricard Vives Sabaté el febrer de 1926. Dos anys després s'incorporà el violinista Josep Rovira Bernat en qualitat de redactor musical i, més endavant, també Marcel·lí Martí Mestres.

Les signatures que trobem a les pàgines del Butlletí són ben diverses. En algunes ocasions hi havia autors que utilitzaven indistintament el nom o unes inicials en forma de pseudònim, que apuntem al costat. Ens consten col·laboradors com: J. Blanch Boes, Ambrosi Carrión, Josep M^a. Cucurella Xicola, Eduard Egea, Antoni Escofet Mercé (E.M.), Anton Escofet Pascual, Ramon Ferrer Parera (R.F.P.), Oscar Forgas (O.F.), Martí Fusté , Gustau Galceran Ferrer, Josep Galceran Pollés (J.G.P.), Anton Garriga, Salvador Inglada Mateu (S.I.M.), Jaime Matheu, Pere Mestres Albet (P.M.), Francesc Mestres Estradé, A. Miquel Vallés, Oriol Miquel, Armand Pueyo Jornet, A. Pujol Bernadó, Josep F. Ràfols, Ernest Rigol, Amador Romaní Guerra (A.R.G.) , Josep Rovira Bernat (J.R.) , Joan Sacs, Josep Serra Demestre , Frederic Serrano Mora, Joan Urgellés Bertran, Alfons Useletí, Joan Ventosa Roig, Francisco Vidal Floría, Jaume Vilasala, Fermí Virella (F.V.), Vicenç Virella (V.V.) o Ricard Vives Sabaté (V.S.).

D'altra banda hi havia signatures esporàdiques o vinculades a algun monogràfic especial com el que es dedicà a Victor Balaguer en el que col·laboraren Eduard Toda, Joaquim Basora, Josep Maria Junoy o Josep Ivern; o bé en el monogràfic dedicat a Ignasi Iglèsies em que ho feren: Apel·les Mestres, Leandre Cervera o Carlo Boselli.

Altres signants més o menys habituals ho eren per la seva vinculació a l'Escola Industrial: Leopold Crusat, Francesc Suñé Bolet, Lluís G. Castellà, Pau J. Riera, Josep Agell...

Com ja hem avançat, un dels fenòmens més singulars de la publicació fou la gran quantitat de pseudònims i inicials que acompanyaven la majoria dels articles i informacions.

Situació que es pot argumentar a partir del que exposaven els redactors el febrer de 1930 en relació a la situació política : *“l'estat d'anormalitat feu que en donar a la impremta els originals ho fèssim amb la natural temença de què els textos no fossin grats al llapis del censor. Això motivà l'allunyament de les nostres columnes d'alguns esperits massa pusil·lànimes que cregueren que el manifestar-se en la llengua vernacle els hi podria produir algun perjudici”*

Això explicaria les renúncies d'alguns, però també la voluntat de dificultar l'identificació pública per no comprometre's.

Pseudònims i composicions d'inicials de tot color: T.O.C., P.M., FRANVISA, A.M.V., MATHÜS, E.M.V., O.M., E.P., P.A.X., Dr. Fritz, F.VISA, L.P., EZYCLAIX, P.A., J.A., GALAICO, Robin, M.O.E., J.M.A., Puig de Mont-Gros, Llorenç d'Agult ; i altres amb una única inicial que no detallem aquí.

L'any 1929 i arrel de la III Exposició d'Art del Penedès s'incorporen molts nous col·laboradors que cobriren l'esdeveniment.

Hem comentat anteriorment la nul·la presència de les dones en el sí de l'Associació dels *Alumnos*. Fenomen que fem extensiu a les col·laboracions al Butlletí. Si bé és cert que algunes dones foren protagonistes de les

conferències organitzades per l'entitat, també ho és que mai signaren cap article , més enllà, com hem dit, d'alguna col·laboració literària.

En relació a aquesta qüestió, el 1 de juliol de 1925 els *Alumnos* organitzaren una conferència amb la presència de l'escriptora Mercedes Veñasco de Encinas per parlar de l'honor i el treball i on glossà el paper de la dona moderna . Elogià els camins de la cultura i l'educació i combaté l'errònia creença que la funció de la dona era la maternitat i pregonà la necessitat de igualtat entre sexes.

Ens hem aturat un moment en aquesta activitat, per tractar-se de l'únic moment en que l'Associació dedicà un espai al reconeixement de la dona.

Cas a part mereixien els col·laboradors de la secció literària, on ja en farem esment especial a l'apartat de literatura. En la majoria dels casos, però, eren persones que més enllà de les seves vel·leïtats literàries expressades a la secció, eren persones molt vinculades al Butlletí o a la junta directiva de l'Associació com J.A.Ricart Forment, A.Pueyo Jornet, Antoni Escofet Mercé o Oscar Forgas.

3.3 Esperit de divulgació

El publicació portaveu es presentava com a Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú. Es prou eloqüent que haguessin adoptat el nom genèric d'Escola Industrial atesos els molts canvis de denominació patits per aquesta institució.

Des de bon començament el novembre de 1923 ,el Butlletí es presentava com a Portaveu de l'Associació , amb periodicitat mensual i amb la Redacció al local de l'Ateneu – l'Ateneu vell - al carrer de Sant Pere, 40. Es redactà en català des del primer moment, a excepció d'alguna contribució esporàdica feta en castellà. Sorpren la resposta i aposta majoritària pel català en un context de dictadura gens favorable a la llengua del país. Mentre bona part dels textos es feien en català, els Estatuts de l'entitat es

publicaven en castellà per imperatius del règim polític; el mateix que vetllava per l'integritat i conveniència dels continguts mitjançant els censors.

No aparegué publicitat a les seves pàgines fins el número 21 de juliol de 1925. La revista – amb setze pàgines inicials que després s'ampliarien - incloïa moltes il·lustracions i reproduccions de dibuixos , gravats, caricatures, ex-libris, etc. en consonància amb el seu caràcter de divulgació cultural. Destaquen dibuixos de paisatges comarcals d'Enric Cristòfol Ricart o les moltes il·lustracions que acompanyaven els articles que glossaven dibuixants, pintors o artistes locals. El paper i la tipografia eren de prou qualitat – el Butlletí s'editava a l'Impremta Econòmica – i únicament uns articles sobre Pirelli amb motiu de la visita del Rei d'Itàlia el 1924 incorporaren unes poques pàgines de paper *couche*. En altres moments, especialment en la primera època, s'incorporen làmines sobreposades a més d'una tinta evocant les figures de Josep Font i Gumà, Victor Balaguer, Joan B. Pirelli , Francesc de S. Vidal o el Molí de Mar.

César Rodríguez, en el Retrat biogràfic dedicat a Anton Escofet parla del Butlletí com *“una publicació modèlica, editada de forma acurada dintre d'una línia lògicament austera, que encara avui es pot llegir amb atenció”*

En el seu ànim d'apropar la cultura al poble sota el lema de Cultura Integral i Popular, el Butlletí recollí des del primer moment temàtiques prou diverses: la cultura i les arts en sentit ampli, divulgació científica, notícies de Escola Industrial i de la ciutat, les activitats de l'Associació d'Alumnes o notícies esportives.

En altres moments es feia ressò de les notes de societat en comunicar el trasllat de professors, naixements, casoris o obituaris de professors, associats i familiars.

Sixte Moral parlava del Butlletí en el capítol del treball dedicat a la premsa local en català *“1923-1936 : Època de repressió i de ressorgiment”*.

Indicava que en aquells primers anys – coincident amb el naixement del Butlletí - amb les llibertats condicionades per la Dictadura “*decreixen en el nombre i la qualitat de la premsa*”

Moral el qualifica de: “*Publicació de cabdal importància dintre del món dels estudis vilanovins. La seva constància i la qualitat dels treballs publicats fa que encara avui sigui una de les publicacions d’obligada referència i consulta per conèixer el món de la premsa vilanovina (...) Aquesta publicació de caire mensual, fou un entremig entre publicació literària i d’estudis científics, tractant tot un seguit de temes d’interès local i nacional i estudis d’abast universal. Fou una de les publicacions modèliques de l’època i té avui, encara, molt interès i és font d’obligada consulta per a conèixer a fons la Vilanova d’aquella època. A les seves planes trobem la signatura dels més importants intel·lectuals vilanovins*”

Però si anem a la font original, això es el que deien els responsables de la publicació en el primer número de novembre de 1923 i sota l’epígraf “Al sortir a la llum pública”.

Feien esment dels set anys de història de l’Associació d’alumnes Obrers que havia nascut amb 64 socis de número i 25 protectors i, per aquelles dates, els associats pujaven a 355 i 315 ,respectivament.

Agraïen el suport de la premsa local i deixaven clar: “*Programa ?. El de l’Associació, que s’enclou sintèticament en les dugues paraules: Cultura Popular*”

Cal observar que, en aquest sentit, després de l’inauguració del Camp d’Esports el febrer de 1923 l’entitat havia adoptat el lema de Cultura Integral.

Mesos després, el gener de 1924, un escrit signat per A.M.V. amb voluntat de balanç i amb el títol “Impressió Ingènua” deia: “*El Butlletí m’apar ésser la pedra de toc, la joia que dona relleu; el segell de la missió cultural; els que ens ha de donar el títol de devots de la nostra obra, és, en un mot, un galó més que, amb noble orgull, pod ostentar la Associació d’Alumnes Obrers*”

I conclouia: “*els profits que en caben esperar són senzillament incalculables*”

El moment en que el Butlletí es convertí d'una manera evident en eina de pressió i portaveu de les queixes i les lamentacions d'un sector important de la societat vilanovina fou quan , arrel de l'ordenació dels ensenyaments tècnics impulsada pel directori de Primo de Rivera, l'Escola Industrial vilanovina perdé l'any 1926 la capacitat d'impartir estudis superiors, quedant-se únicament amb els estudis elementals i sense els peritatges. La limitació de professorat que aquesta mesura comportava afectaria en gran manera els ensenyaments nocturns de perfeccionament obrer.

El febrer de 1930 la Redacció del Butlletí tornava a erigir-se en protagonista sota el títol “El punt de convergència”. Exposaven: *“Sortí la nostra revista a la llum pública un mes després de l'adveniment de la dictadura (...) Encara que el nostre Butlletí no sigui el portantveu de cap ideari polític, l'estat d'anormalitat feu que en donar a la impremta els originals ho féssim amb la natural temença de què els textos no fossin grats al llapis del censor. Això motivà l'allunyament de les nostres columnes d'alguns esperits massa pusil·lànimes que cregueren que el manifestar-se en la llengua vernacle els hi podria produir algun perjudici”*

Finalment , i després d'haver superat el període de dictadura, s'enorgullien d'haver mantingut amb dignitat el programa de l'Associació que representaven , el de la Cultura Popular i entenien que amb la nova seu de l'Ateneu a la rambla Principal – més tard de Francesc Macià – i l'adveniment de la democràcia, l'entitat i el Butlletí agafarien més empenta.

I acabaven: *“El retorn a la normalitat que s'inicia i el poder-se moure dins d'una atmosfera de més llibertat, pot fer que la tasca de tots en pro del ressorgiment de la vida espiritual vilanovina obtingui resultats falaguers”*

Durant els primers anys d'existència del Butlletí - respectuós amb els imperatius estatutaris imposats pel règim dictatorial - s'evità tota consideració política o catalanista, més enllà de les reivindicacions pels ensenyaments tècnics. Cal dir, però, que finalitzada la dictadura de Primo

de Rivera la publicació va fer gestos decidits en favor de la democràcia, les llibertats i, arribat el moment, a favor de la naixent república.

Exemple del que diem fou el comunicat Pro-aministia que el març de 1930 anunciava que quatre mil dones vilanovines havien signat una petició d'amnistia – que el Butlletí es feia seva - dirigida al govern del General Berenguer.

També donà suport reiterat a tota iniciativa a favor de la llengua catalana, fos per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana o per l'entitat Palestra, també acollida al local de l'Ateneu. En un article el setembre de 1930 Martí Fusté parlant de l'obra cultural de Palestra recordava aquelles paraules del canonge Cullell que suggerien “*el poble que vol ésser lliure, sinó li donen s'ho pren*” o bé aquell principi de Pi Sunyer “*mentre hi hagi qui parla en català, hi haurà Catalunya*”.

Finalment, anotem l'anunci d'abril de 1931 amb motiu de la proclamació de la República: “*Saludem la nova forma de govern i celebrem que hagi vingut per plebiscit popular, amb el qual el poble va donar una de les proves més altes de civisme que se registren en els anals de la Humanitat. El nostre amor a l'ensenyament, tant en l'ordre polític com en el social i en l'humà, fa que aquest exemple de ciutadania que ha sabut donar el poble, el considerem com un gran triomf dels ideals d'instrucció i educació*”

Dies després es traslladava als lectors la comunicació oficial rebuda de Josep Sanmartí i Sadurní en qualitat de nou alcalde republicà.

Igualment, el novembre també es donava la benvinguda al professor Manuel Massó Llorens que es reintegrava a la càtedra de l'Escola Industrial després de vuit anys d'exili.

4. CULTURA OBRERA ALS ANYS VINT: DE TOT UNA MICA

Intentar fer una classificació temàtica dels continguts del Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers al llarg dels vuit anys considerats en el present estudi era un repte i un risc.

Es evident que l'heterogeneïtat dels temes tractats dificultaven l'assumpció d'agrupacions incontestables.

Tot i així hem intentat fer aquesta distribució en funció dels interessos i propòsits prioritaris del Butlletí i de la pròpia Associació dels *Alumnos*. Així, comencem amb una mena de calaix de sastre de continguts vilanovins que no tenen un tracte específic en capítols posteriors, es continua amb aspectes relacionats amb l'Escola Industrial i l'ensenyament; posteriorment es primen els continguts eminentment culturals com les arts i la literatura. Es continua amb dos capítols que representen aspectes essencials de la tasca divulgadora de l'entitat: la divulgació tecno-científica i les activitats esportives. Finalment, es tanca amb un nou calaix de sastre, aquest sí, fidel al seu nom, obert a una àmplia diversitat temàtica.

4.1 VILANOVA I LA GELTRU

En aquest apartat específic també se'ns feia difícil d'agrupar adequadament els continguts que es van publicant. Finalment, hem optat per segmentar-ho en relació a les següents qüestions: història de Vilanova, allò que hem anomenat homenatges o continguts dedicats a prohoms locals, una part monogràfica dedicada a l'indústria local – motiu continuat de notícies i visites instructives per part de l'associació dels *Alumnos* – i, finalment, un

apartat de *Vilanovines* on s’hi aboquen notícies de tota mena relacionades amb la ciutat.

4.1.1 De la Història

El juliol de 1925 el Butlletí plantejava un dels temes recurrents en alguns cercles culturals de l’època. El Butlletí dels *Alumnos* o Prisma es feien ressò de la necessitat d’actualitzar la història escrita de Vilanova i la Geltrú. Així ho testimoniava l’article “Per una història de Vilanova i la Geltrú” signat amb les inicials G.P. Parlava de les velles històries de Garí i Coroleu i de *“l’evolució soferta per la ciència històrica, en els seus mètodes d’investigació i en l’amplitut dels punts d’estudi (...) El canvi sofert pels estudis històrics ha estat radical (...) La història avui es construeix partint d’una diversitat d’estudis especialitzats”*

Qualificava l’obra de Garí de *“fantasiós en la part antiga i incomplet en la part moderna”* i amb un natural predomini natural de la història del culte i la clerecia. També assumia que la història de Coroleu es podia completar i millorar. En aquest propòsit calia comptar amb obres complementàries – que també exigien revisió – com la de Teodor Creus i Corominas “El passat, el present i el probable pervindre de Vilanova i la Geltrú”.

L’autor creia que amb *“la joventut estudiosa i culta que hi ha avui es podria intentar bastir una bona història de Vilanova”*, dividint el treball entre diferents col·laboradors, i *“regirant arxius parroquials, municipals, de Vilanova i la rodalia, papers i cartes familiars, premsa ...”*.

Finalment, l’autor del text feia la proposta agosarada de que *“tota aquesta obra d’investigació podria publicar-se en les planes del BUTLLETÍ, tot esperant l’ordenador, l’home que d’aquests i d’altres elements sabria extreure’n la vertadera història de la nostra vila”*. Posava d’exemple a seguir l’estudi que de la marina de Sitges havia fet Emerencià Roig i que s’havia publicat a L’Eco en forma d’articles.

La reflexió de G.P. tingué una adequada i justa recepció i resposta per part de Josep Ivern Salvó al Butlletí d'octubre de 1925.

La coincidència en els plantejaments de G.P. era absoluta: *“Haveu llençat dilectíssim amic incògnit, una bella idea que segurament no caurà en el buit, idea que a mi particularment no m’ha estranyat gens ni mica en quant ja fa anys va ésser exposada en una reunió d’amics”*

Mentre, també carregava contra les històries de Garí i Coroleu *“mancades d’aquella sentor local, d’aquells estudis especialitzats”*; tot i reconèixer que la de Josep Coroleu estava *“millor estructurada però d’una extensió desmesurada i un xic fora de lloc”*, però a la que també li mancava , segons l’autor, *“el caire vilanoví propi nostre, aquella brillantor local que tant ens plau”*

Ivern assumia l’ambició del projecte i confessava que encara era “cosa d’anys”. Insistia en la necessitat de regirar els arxius parroquials, opció que – apuntem nosaltres – després de la guerra civil seria força més difícil atesa la desaparició d’alguns d’aquells arxius.

Aprofitava l’ocasió per denunciar l’estat de precarietat de l’Arxiu, indicant que *“poca cosa es trobaria, fora de les actes de sessions, ja que el nostre Arxiu Municipal s’ha trobat en un estat d’abandó extraordinari i pot ben dir-se que pròpiament no existeix”*

Defensava la tasca duta a terme en altres èpoques pel bibliotecari Joan Oliva Milà que cuidà *“de l’arranjament d’aquella dependència destinada a Arxiu i en llurs estanteries varen quedar degudament classificats els expedients, papers, llibres, monografies, periòdics, etc; però posteriorment quedà abandonat sense que ni alcaldes ni regidors es cuidessin d’una obra tan cabdal i que avui podria donar molta llum”*

En relació amb aquesta qüestió puntualitzava: *“segons de públic es deia fa justament deu anys, que entre els papers adquirits llavors per la fàbrica de paper d’aquesta vila, hi varen trobar varis documents procedents de l’Arxiu Municipal i que alguns d’aquests documents va anar a parar a un dels Arxius de Barcelona, i que fou molt*

abundosa la partida de paper vell que es va treure de l'Arxiu del nostre Ajuntament, de manera que, poca cosa deuriem trobar-s'hi si és cert tot lo que acabo d'esmentar"

Ivern també feia referència a altres fonts bibliogràfiques de suport. Parlava de les notes històriques de Cubelles de Mn. Joan Avinyó o uns *Perfils històrics de Sant Pere de Ribes*, publicats als periòdics Montgrós i Castell de Ribes. També caldria fer ús de col·leccions de cartes particulars, periòdics i revistes, proclames, anuncis teatrals i memòries

També indicava: *"Dieu que existeixen a Vilanova dugues narracions inèdites; ignoro quines són, però poso tota la meua fe en que aquestes seran d'un valor ben apreciable"*

Valorava el fulletó de Creus i Corominas El passat, el present ..., i altres obres, algunes se la seva pròpia autoria *"filla d'una espontaneïtat desmesurada i per lo tant té ben poca valor, els Perfils històrics del Castell de la Geltrú des de la seva fundació fins a l'any 1918 i Notes històriques del castell de la Geltrú des de la restauració fins a l'època actual o Moviment polític de Vilanova durant els primers 25 anys del segle actual"* i altres apunts extrets de la història d'entitats culturals locals.

I, finalment, parlava de l'autor compilador de tanta informació: *"L'home ordenador de totes aquestes notes que hi ha escampades deuria fer-ho amb un desinterès i un esforç suprem per amor a Vilanova, i a l'ensem, que aquest tingués les aptituds necessàries per confeccionar una història de Vilanova i la Geltrú ben documentada"*

D'aquesta història, deia, *"deuria encarregar-se'n el que més acuradament sabés descriure la nostra psicologia en lo pertinent a les nostres costums, en lo moral, en lo polític i en lo comercial, sens partidismes ni apassionaments de cap mena (...) i que aquest ordenador conegués a fons ja d'alguns anys certes particularitats vilanovines, però de cap manera anar a emmanllevar cap historiador de fora casa o que no hagi viscut la vida vilanovina durant cert nombre d'anys"*

Deu-n'hi-do les exigències imposades per Josep Ivern !

En acabar, feia la darrera reflexió pràctica: *"un dels particulars estudis que deuria fer-se, seria la reproducció de pergamins i lletres familiars, d'impresos de valor*

remarcable, de l'antigor principalment, fotografies de bells indrets de Vilanova, reproducció de belles pàgines de missals que existeixen en nostres esglésies i també com a nota curiosa, de les capçaleres de periòdics que han existit ...”

I una darrera observació: *“que no caigui en la buidor aquesta idea vostra, dilecte vilanoví que amagueu la vostra modèstia sota el pseudònim”*

El Butlletí dels *Alumnos* es faria ressò d'altres qüestions relacionades amb la història local. Des de la descripció d'una sepultura protohistòrica localitzada al torrent de Sant Joan a la zona del Molí de Vent , detallada per Amador Romaní el juliol de 1924, fins la ressenya del llibre “Perfils històrics del Castell de la Geltrú” de Josep Ivern Salvó editat el 1925. El març de 1930 es donava a conèixer la transcripció d'un text de la darrera carlinada degut a la ploma d'un testimoni anònim sota l'epígraf *“Relació de lo ocorregut en lo dia 6 de juliol de 1839 en esta vila de Vilanova y Geltrú”* i on es donaven detalls de l'acostament a la ciutat de *“la Facció de Tristany, Pitxot y Llarch de Copons”*

Aquest apartat dedicat a la història local podria tancar-se amb una mena de subcapítol dedicat al que es podria anomenar patrimoni local.

En aquesta línia cal destacar l'esforç pedagògic d'interpretació i preservació al voltant de les restes del Molí de Mar. L'abril de 1924 Gustau Galceran ofería un extens article al voltant del vell molí – dedicat a Amador Romaní - amb la reproducció d'una carta descriptiva publicada al Diario de Barcelona el 9 i 10 d'agost de 1801. Text enviat per A.D.F. on es deia *“Señor Editor: Acabo de recibir carta de un amigo, en que me describe la máquina de un Molino que se ha plantado en la playa de la Villa de Villanueva y Geltrú. Ansioso de dar al público la primera noticia de tan útil invento, remito a Vmd. La misma carta”*

Es parlava de l'inventor Francesc Terrés – que Galceran titlla erròniament de compatrici – impulsor del molí que aprofitaria la força de les ones. Un

“molino corriente y moliente, cuyo resultado ha sido darnos una buena harina para amasar y comer muy blancas tortas”.

Pocs pastissos menjarien, atès que el molí no va funcionar mai.

I d'aquí les lamentacions: *“...Lenta agonía la del nostre Molí de Mar !. Cinc generacions de vilanovins han vist enrunar-se poc a poc, avui una pedra, demà una altre, aquella obra sòlidament bastida...”*

El juliol de 1929 el Butlletí tornava a fer-se ressò d'aquelles restes amb un article signat per V. Intitulat “La fesomia del paisatge” . Reflexions al voltant del patrimoni, elements que perfilen el paisatge de cada dia, que li donen personalitat, i que trobem a faltar quan ja no hi són: *“Qui no recorda la típica torre de Sant Gervasi, abans de construir-se la doble via ?”*

torre que per si mateixa oferia ben poc interès (...) i amb tot, en ésser enderrocada, els vilanovins sentiren com si els hi prenguessin quelcom propi”

I el Molí de Mar com a nou exemple: *“Poc a poc van caient les pedres de les seves robustes parets, i els vents i la salina del mar, tot corcant i rosegant els maons de les voltes, el dia menys pensat s'enfonsaran, quedant només que un pilot de pedres”*

Potser per a alguns això no representaria cap gran desgràcia, es preguntava l'autor, però a la majoria dels pobles cultes es multiplicaven les Lligues per a la protecció del paisatge.

I finalitzava: *“No demano cap restauració, sinó uns quants sacs de ciment per a rejuntar les esclertes (...) Les restauracions molt sovint es converteixen en falsificacions (...) No podria l'Ajuntament fer-hi anar un paleta i un manobre un parell de tardes ? (...) I si l'Ajuntament no pot ocupar-se d'això , seria difícil reunir una cinquantena de pessetes per a deturar l'enfonsament del Molí de Mar ?”*

En aquest capítol dedicat al patrimoni cultural, no mancaren referències als museus locals. Així, el setembre de 1925 Josep Galceran llençava la idea de “El castell de la Geltrú, museu local” . Parlava del projecte de fer un museu al castell com una fillola del Museu Balaguer.

Amb una sala destinada a artistes vilanovins, una altra pels homes de lletres i ciències fills de la ciutat, i altres seccions amb reproduccions de la vida a pagès o vilatana, seccions de prehistòria, música ... El segon pis podria acollir col·leccions de fauna, flora, minerals...

Dos mesos després era el Museu Balaguer el que era objecte d'atenció. Es parlava de les obres de reparació i reforma per l'aiguat del 23 de novembre amb un nou enrajolat de les sales i altres restauracions dirigides per l'arquitecte Miró i Guibernau.

El redactor pregonava: *“la visita als museus és una de les maneres de fer-se una cultura general amb un esforç mínim”*

La reflexió final feia esment del patrimoni com a element de divulgació cultural.

I oferia un parell d'exemples: *“els Estats Units d'Amèrica ocupen un lloc culminant en l'escala de la civilització, i excel·leixen en el seu esforç en fomentar l'estudi i la conservació de totes les manifestacions de l'antiga activitat humana (...) o la República dels Soviets, no sols augmentant el número de museus, sinó conservant-los amb més cura que en el temps del czarisme”*

4.1.2 Personatges i Homenatges

El Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers no perdé l'oportunitat de retre reconeixement i homenatge a tots aquells personatges que amb motiu de commemoració o decés mereixien la seva atenció. Desfilaren noms com els de Josep Font i Gumà, Víctor Balaguer, Joaquim Basora, Francesc Suñé o Francesc de Sales Vidal.

El desembre de 1923 n'era protagonista l'arquitecte Josep Font i Gumà amb motiu de la inauguració del monument dedicat a la seva memòria - un bust de Damià Torrents - aconseguit per subscripció popular i ubicat a l'interior del pati del castell. Font i Gumà havia mort el 4 de juliol de 1922

després de les obres de restauració del castell de la Geltrú, llavors convertit en escola.

Josep Font comprà el castell quan “no quedava d’ell més que les despulles”, el restaurà i després el donà a la vila. Calgué desprendre’s de la seva col·lecció de rajoles catalanes i valencianes.

L’alcalde Rafael Pollés pregonà: “¿Quin vilanoví no coneix a D. Víctor Balaguer?. Es per cap monument, és que hi ha algun carrer que porti el seu nom?. No; a D. Víctor Balaguer el coneixem per la seva obra, per la fundació balagueriana... El vertader monument de D. Josep Font i Gumà és la seva obra, el Castell de la Geltrú ...”

El desembre de 1924 el Butlletí editava un monogràfic dedicat al centenari del naixement de Víctor Balaguer. Motius no en faltaven: “L’Associació d’Alumnes Obrers de l’Escola Industrial de Vilanova, que agermana la seva modèstia amb l’orgull de considerar-se com la fillola de la Fundació balagueriana (...) i que orienta son objectiu il·luminant-se amb les resplandors de l’exemple d’aquell gran creador de cultura popular que fou Víctor Balaguer”

Hi col·laboraven Eduard Toda, Joaquim Basora – a qui Balaguer confià el testament – o Ventosa i Roig que glosà l’obra balagueriana “No és fer obra democràtica abaixar lo que està enlairat, sinó aixecar lo que està massa baix. Per això en Balaguer al fundar el Museu públic, on tants tresors artístics es guarden, pel millorament i perfecció de nostre poble, demostrà ésser un verdader demòcrata, en el sentit més noble de la paraula”.

També hi participaren Francesc Galceran, Anton Escofet Pascual o Adolfo Pons Umbert.

El Butlletí es feu ressò de la manifestació ciutadana que anà des del Museu fins el cementiri on s’escoltaren les veus de Joan Ventosa, Pau J. Riera en nom del Claustre de Professors i de Joaquim Basora president de la Biblioteca-Museu.

El Butlletí dels *Alumnos* presentà una selecció d’opinions sobre Balaguer i la seva obra. Destacaven la de Rafael Andrade de gener de 1914: “He visto un

pueblo con escuelas, laboratorio, beneficencia y una biblioteca con obreros que leen. He visto un pueblo culto. Villanueva es un pueblo del porvenir”

O el fragment de l’Oda a Vilanova de Frederic Soler (Pitarra) llegida la nit del 25 d’octubre de 1885 tot fent esment a Balaguer:

“(…) *Per noyas, ¿ahont s’en trovan com la vilanovina ?. Per joves, ¿ahont s’en trovan com lo vilanoví ?. Vegé, per terra humana, qu’ets tú la més divina. Y esplay donant a l’ànima, digué: - ¿Jo resto aquí – (…)*”

A La Veu de Catalunya Josep Maria Junoy elogiava el Butlletí extraordinari dedicat a Balaguer.

També tingueren sentits records per la mort de Francesc de A. Suñé i Bolet , president de l’Ateneu i professor de l’Escola Industrial, i per Joaquim Basora de Nin, notari i president del Patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer.

L’octubre de 1928 l’homenatge era per Francesc de S. Vidal, alcalde, dramaturg i poeta , cinquanta anys després de la seva mort.

4.1.3 Del treball i la indústria

L’Associació d’Alumnes Obrers sempre mostrà interès per estar al corrent de les activitats de la indústria local. Les fabriques de la vila foren objecte de notícia, visita i divulgació continua.

El 20 de març de 1927 – ultimant-se l’instal·lació – més de 150 associats feren una visita a Materiales Hidráulicos Griffi , primera i única empresa de l’estat dedicada a la fabricació de ciment blanc. La visita fou guiada pel director-gerent Francesc Puig Figueras. Cridà l’atenció la potent instal·lació elèctrica necessària per una activitat d’alt consum i la voluntat de substituir el transport de pedra en camions per un singular transport aeri.

Pogueren gaudir del forn giratori de 43 metres i 2,40 de diàmetre o del laboratori químic.

El 10 d'abril del mateix any tocava visita als *Talleres de Reparación de Locomotoras y Recorrido de la Compañía MZA*. Visitaren el dipòsit, pont giratori, taller d'ajustatge i sorprengueren les grans quantitats de carbó i llenya per alimentar les locomotores.

Durant la mateixa jornada visitaren els tallers del Recorrido on observaren l'activitat de fusters, tapissers, pintors ,i els tallers de reparacions mecàniques i els de rentat, pintura i acabat.

El 24 de juny la visita era a la fàbrica de Productos Pirelli on foren rebuts pe Carles Terzi, director tècnic i soci protector de l'Associació . Visitaren la secció de cables telefònics on s'havia fabricat per primer cop un cable amb un total de 2424 conductors. En altres moments pogueren veure les premses de plom franceses, el laboratori elèctric, la fusteria on es construïen les bobines, la central elèctrica i els generadors de vapor, les estanyadores de fil de coure, la secció de goma on s'hi feien mànegues d'aigua, material sanitari o gomes d'esborrar.

El 31 de juliol la visita instructiva els duia a la tèxtil cotonera de L. Mata i Pons, la Fàbrica de Mar. Acompanyats del director Miquel Artigas veieren la secció de cotons, filatura , telers i empaquetat de teixits. Els majordoms donaren detalls de cada secció i d'uns productes que es limitaven a teixits a la plana, algunes sarges i drils amb una capacitat productiva de 11.000 pues de contínua amb cotó americà i 329 telers.

El 27 de maig de 1928 l'Associació dels *Alumnos* visitava la Fàbrica de la Rambla "Alegre, Ferrer y Pi, S. en C." de filats i teixits de cotó amb una capacitat de 10.000 fusos de filatura i 320 telers i l'opció de fabricar fins a vuitanta tipus de de gèneres. Foren acompanyats pel gerent José Maria Ferrer Pi i Pablo Alegre Batet.

L'abril de 1931 la visita era a la fàbrica de cintes de seda de Jaume Castany i Valls. La planta s'havia inaugurat quatre anys abans amb dos operaris - ara eren trenta - sota la direcció tècnica del nebot Francesc Castany.

Finalment, en aquest apartat, detallem la cobertura que el Butlletí va fer de la celebració del 25 è aniversari de Pirelli a Vilanova. El precedia un repàs dels anys de decadència que havien precedit la vinguda de la casa italiana: la fallida de la fàbrica de llanes, la desaparició dels boters, l'emigració, la guerra de Cuba o els aturats que *“prenien el sol a la plaça de l'Estació o miraven exercicis dels quintos de la plaça dels Quarters”*

Malgrat tot, la ciutat i el seu esperit de vila mediterrània –deien– no defallia i sofria lluitant, conservant, però, l'esperança de temps millors, fins que el 1902 arribava Pirelli.

Per aquelles dates hi treballaven unes 1.500 persones.

4.1.4 Vilanovines

Situem en aquest darrer apartat i sota el nom de *Vilanovines* tota una colla de notícies i informacions de diversitat temàtica i cronològica; però amb el comú denominador de la seva relació amb Vilanova i la Geltrú.

El juny de 1924, pocs mesos després d'aparèixer el Butlletí dels *Alumnos*, visitava la ciutat el rei d'Itàlia Victor Manuel III amb motiu de l'inauguració de la rambla de Joan B. Pirelli. Visitaren la fàbrica Pirelli, inauguraren la nova rambla i visitaren a la Biblioteca-Museu Balaguer. La Junta de la institució balagueriana li regalaren l'obra *Mis recuerdos de Italia* de Victor Balaguer.

Acompanyava el text una ressenya de la història de la fàbrica Pirelli amb una fotografia de l'establiment i un retrat del senador Joan B. Pirelli *“l'encarnació del modern conqueridor que en lloc d'esgrimir l'espasa, símbol de la violència, exten per tot arreu el nom de la seva pàtria, mitjançant les armes pacífiques del treball”*

I elogis per la Companyia: *“No considerà a l'obrer com una màquina més de produir beneficis, sinó com un associat indispensable a la seva obra. Llurs establiments industrials sigueren sempre els primers en iniciar o acceptar tota mena de millores”*

Fent un canvi de registre, els cronistes del Butlletí es lamentaven del final d'una tradició nostrada com eren les "Lluminàries". S'hi deia: *"aquestes festes morien d'ençà que havien perdut aquella cursileria tan suggestiva (...) Ara la lluminària ha mort; li han donat l'últim colp aquesta crisi de la vida del nostre poble, aquesta anèmia de la sang d'un organisme, eternament xuclada. Fou allò la seva agonia"*

El setembre de 1925 es feia la transcripció d'un article de Josep Maria Junoy a La Veu de Catalunya. Feia prop de cinc anys que vivia a Vilanova i en feia una descripció de la platja vilanovina des de la seva casa del trajo de garbí, dels carrers amb cases blanques de la Geltrú o de l'interior de les cases senyorials ...

Deia: *"Hi ha, sobretot, - glòria plàstica de la raça - uns quants exemplars de joves gràcies femenines, capaces per elles totes soles, d'embellir-ho tot, de dignificar-ho, d'immortalitzar-ho tot ..."*

Si calia, les pàgines del Butlletí aprofitaven també per denunciar la manca d'educació i de civisme. Les raons ?. La profanació que patien les façanes per part de les criatures que les empastifaven amb carbó, guix o un tros de ferro o pedra. Els cronistes indicaven que els mestres havien d'inculcar lliçons d'estètica urbana.

En un sentit menys prosaic, Antoni Escofet i Mercé ofería altra mena de reflexions: *"és que som cínic, és que som barruts, és que encara no sabem qui son ni on anem, ni que hi fem en aquest món, i interiorment tots portem el lema de estigui bé jo i que es fatiguegin els altres"*

I suspirava pel *"dia que ens deixem de localismes i de preciosismes i encarrilem els esforços a una labor vigorosa i viril de construcció integral del nostre poble"*

El gener de 1927 s'esqueien valoracions culturals: *"A Vilanova no estem mancats de Biblioteques públiques: la Biblioteca-Museu Balaguer, l'Ateneu, l'Associació d'Alumnes Obrers i altres (...) Avui, amb motiu del renaixement literari de Catalunya, com també de l'esforç tècnic industrial de la nostra terra, s'ha fet més necessari que mai, el tenir a mà el llibre que nodreix el nostre esperit"*

Dit això: “*on es la causa de que no siguin més sovint consultades ?*”. Hipòtesis diverses: “*L’hora habitual de lectura, poc hàbil per l’obrer (...) el desconeixement de les obres i el seu immens valor (...) i el no tenir entre els seus exemplars els llibres més moderns*”. I, és clar, no s’hi podien trobar moltes de les obres de referència: la Bernat Metge, Els Nostres Clàssics, Les Cròniques Catalanes, els volums ja publicats de l’Enciclopèdia de Catalunya i, menys encara, obres científiques, socials o filosòfiques.

La manera de ser i de fer dels vilanovins, era sovint un element de reflexió i anàlisi. L’octubre de 1927 parlaven de “Energies que es perden” :

“S’ha dit que a Vilanova manca una societat on s’hi poguessin trobar els homes que senten inquietuds d’avenç, de millorament ...(...) El problema etern de les capelletes. Tenim moltes societats sense cap objectiu determinat. Cal institució on sota pavelló neutral s’hi congreguin (...) Aplegats sota el lema de la cultura, podrien conviure dins un mateix casal algunes societats que avui porten una vida migrada”

Posava els exemples de la Biblioteca-Museu Balaguer i de l’Escola Industrial.

Dos mesos després era J.Serra Demestre qui parlava de “La unificació necessària” on retreia la dispersió dels elements culturals de la vila per diverses – tornem-hi ! - capelletes.

Avançava Serra que la crida tindria èxit perquè la gent dirà “*això jo ho havia pensat moltes vegades*”. L’experiència faria convergir ganes, capacitats i entitats que subsistien difícilment.

El gener de 1930 era Antoni Escofet i Pascual qui parlava de “Les tradicions que honoren”. Proclamava: “*Vilanova sempre ha estat una vila liberal (...) més encara des que projecten la seva ombra sobre la vila, la Biblioteca-Museu Balaguer i l’Ateneu (...) Tot el que s’ha fet durant aquest mig segle i en el qual hi hagin hagut d’intervenir els sectors diferents de l’opinió vilanovina, ha tingut sempre com a camp neutral el nostre Ateneu*”

En un text retrospectiu Ramon Ferrer parlava de la festivitat de Sant Antoni dels ases de cinquanta anys enrere, quan la colla vella de l'Agustinet i sense abanderat feien tombs al voltant de l'església. Després es formà la colla nova de Cal Nicolau que *prengué un caire de modernitat*. Ells feien els tres Tombs a la rambla amb bandera i música

El 24 de juny de 1928 Vilanova i la Geltrú celebrà la Festa del Llibre amb el suport de totes les entitats i amb gran animació a la rambla. Fou una idea ben madurada i que desvetllà complicitats entre tots els agents culturals locals.

En pocs mesos havia començat a prendre forma l'esdeveniment i la comissió organitzadora. Es deia: *“En mig de tant materialisme es saludable parlar de les coses de l'esperit”*

I quin millor recurs que el llibre?: *“El llibre ens ensenya a i la vegada, ens desperta”*

Com a complement de la Festa s'organitzaren altres activitats com la conferència del Dr. Jaume Agudé i Miró del 3 de juliol 1928 parlant del llibre científic i exhortant els homes de ciència a publicar més sovint, més enllà de les típiques monografies mèdiques.

En mesos posteriors es succeïren les valoracions de la jornada. Escofet Mercé indicava:

“La gent no llegeix gaire, perquè els únics que fan propaganda popular del llibre són les editorials de les novel·les de fulletí, que avui, dissortadament, tenen entre les dones el mateix èxit que el cabell a la garçon (...) Convèncer que un llibre és un article de primera necessitat i que sense llegir la vida és buida”

Les conferències culturals complementàries es repetiren: el pintor olotí Mas de Xexàs, el director de la Fundació Bernat Metge, Joan Estelrich, o els escriptors Ambrosi Carrión, Farrán i Mayoral, Carles Soldevila, Angel Samblancat o Navarro Costabella.

Finalment, Ernest Rigol parlava de “progrés a mitges”: *“ara s’avença en mecànica, en electricitat, en aviació i en armaments; però es camina a pas de tortuga en tot el que fa referència al progrés en l’ordre moral i també material”*.

4.2 L’ESCOLA INDUSTRIAL I L’ENSENYAMENT

Sens dubte, un dels focus d’atenció prioritaris de l’Associació d’Alumnes Obrers – i també dels redactors del Butlletí - fou el seguiment de l’Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú. Foren anys convulsos i plens d’inquietud al voltant del històric centre d’ensenyament. Els lligams amb l’entitat – la seva raó de ser – i l’interès no menor de la ciutadania van convertir el Butlletí en el principal altaveu d’informació sobre l’actualitat de l’Escola. Les reaccions provocades per la restructuració dels ensenyaments tècnics , les comunicacions relacionades amb la vida del Centre o aspectes genèrics referents a l’instrucció per a obrers, eren informacions recurrents. Ho reflectim en dos apartats, l’un vinculat a l’Escola vilanovina i els ensenyaments tècnics , i un altre orientat a l’ensenyament en general.

4.2.1 L’Escola Industrial

El desembre de 1923 un article signat per P.M. apuntava la necessitat d’incrementar la cultura de l’obrer *“per fer front a la progressió a l’indústria dels procediments científics”*.

Després d’això feia una lloança dels ensenyaments nocturns de l’Escola Industrial: *“L’obrer que assisteix a aquestes classes, millora en tots conceptes, fins el tracte, l’expressió habitual del mateix, sofreix un canvi, d’una faisó tal i en tal sentit veritablement de progrés, que no ho sabríem comprendre sinó tinguéssim, com a prova convincent, els resultats de les classes que amb tant èxit es donen a la nostra Escola Industrial”*

L’abril de 1924 era T.O.C qui assegurava que *« Les escoles d’Arts i Oficis són les Universitats dels joves obrers (...) Vilanova, que fa més de trenta anys que posseeix*

una escola per a ensenyances obreres, pod enorgullir-se que degut a aquesta escola, molts dels que han passat per les seves aules i pels seus tallers, són avui obrers instruits i constitueixen l'avantguarda de l'element treballador »

Seria il·lustratiu el text publicat per Francesc Suñé sota l'epígraf « Bosqueig de l'història de les ensenyances obreres a Vilanova » on feia un repàs dels centres d'instrucció per les classes populars.

El Butlletí s'erigia en portaveu de les reivindicacions contra les maniobres que des de Madrid posaven en perill la continuïtat de l'Escola Industrial. El juny de 1924 es feia la transcripció íntegra de la carta adreçada pel President de l'Associació Vicenç Virella al president de la *Comisión Reorganizadora de la Enseñanza Técnica* a Madrid. Més enllà de la protesta formal, s'hi trobava una proposta de programa d'ensenyaments per obrers amb ampliació de les especialitats, creació de beques i organització dels ensenyaments nocturns per aprenents i obrers oficials.

Un mes després s'informava que les Escoles Industrials passarien del Ministeri d'Instrucció Pública a dependre del Ministeri de Treball. La reforma i reorganització dels ensenyaments tècnics pretenien suprimir els estudis de peritatge en diferents escoles industrials, entre elles la de Vilanova i la Geltrú.

L'Associació defensava que l'Escola era fruit de la seva pròpia evolució i model a seguir, “ *no com altres creades sense cap necessitat o per caprici de personatges influents*”

La precària situació – rumors encara - a que s'enfrontava l'Escola Industrial va fer mobilitzar la població. L'assemblea del 25 de juliol, presidida per l'alcalde i que aplegà representants d'entitats, indústries i premsa, acordà de facultar la Junta del patronat de l'Escola a nomenar una comissió que anés a negociar a Madrid.

En acostar-se el període matriculació per les classes nocturnes de perfeccionament teòric i pràctic el redactor es feia ressó de les acusacions

que els joves descuidaven l'instrucció i només pensaven en l'esport. El Butlletí se'n defensava:

“Aquestes apreciacions , no poden ésser mai dirigides a la nostra actuació. La tasca de cultura integral que realitzem ens lliura de les censures més o menys interessades que poguessin dirigir-nos. L'opinió és el nostre millor jutge, i la nostra consciència ens diu que l'obra que vàrem començar amb entusiasme i que amb entusiasme anem seguint, és obra progressiva , obra sana, obra de redempció”

Iniciat el 1925 el Butlletí ja parlava de l'estatut d'ensenyament industrial i de la voluntat de regular les escoles d'obrers i pèrits per la gran indústria, les d'arts i oficis i Escoles d'enginyers industrials que deixarien les escoles de pèrits reduïdes a nou. S'argumentava que , en cap cas, no es podia deixar sense peritatges la ciutat que havia aixecat la segona fàbrica de teixits del país - en al·lusió a la Fàbrica de la Rambla – o que acollia la Pirelli.

El març de 1925 i enmig de la tempesta ocasionada, el Butlletí informava de l'evolució dels estudiants d'ensenyances obreres: L'evolució des dels 329 alumnes el 1920 , havia estat en anys successius de 269, 296, 313 i 303 l'any 1924. La davallada d'estudiants el 1921 s'atribuïa a la Guerra del Marroc.

Els cursos de més acceptació el 1924 havien estat: Dibuix lineal, Aritmètica i Geometria, Pràctiques de taller (mecànica), Dibuix artístic, Pràctiques de taller (fusteria), Dibuix Industrial, Matemàtiques elementals, Teoria de Teixits, Filatura de cotó i pràctiques de teixits i filatura, Mecànica, Física o Química de Ferrocarrils i Electrotècnia.

En qualsevol cas, el ball de rumors sobre el futur de l'Escola creava incertesa i no poca desorientació entre els alumnes en relació a les assignatures, cursos, professors...

El setembre de 1925 Vicenç Virella tornava a insistir en la conveniència d'incrementar el nombre de matriculats a les classes nocturnes per

evidenciar la seva necessitat: *“encara que nosaltres perseguim el millorament de les ensenyances de nit no vol dir això que haguem de descuidar l’ensenyament de peritatges, la subsistència dels quals considerem essencial per a la vida de l’Escola”*

Abans de final d’any l’Escola havia quedat reduïda a l’ensenyament de l’aprenentatge i perfeccionament obrers.

A partir d’aquí a l’Associació se li obria un altre front com era el d’incorporar les ensenyances d’aprenentatge i perfeccionament obrers de la indústria tèxtil . En nom de la Junta de l’Associació, Virella envià una carta al Ministeri de Treball demanant l’especialitat de Mestre tèxtil.

Finalment, el pla d’ensenyances nocturnes per obrers proposat pel Claustre de l’Escola no fou aprovat. Les classes es convertiren en conferències quinzenals. Un plantejament pobre i superficial que pronosticava un resultat migrat.

En aquell context, el protagonisme se l’endugué el catedràtic i ex-director de l’Escola Manuel Riquelme en conferència del 26 de maig de 1926 sobre *“El nuevo plan de Enseñanza Industrial: su aplicación a la Escuela de nuestra villa”*. Després de la supressió dels peritatges, i *“respondiendo al clamor de la clase obrera villanovesa”* el Claustre havia acordat de impartir voluntàriament conferències nocturnes de perfeccionament.

Certament, aquell format d’instrucció no era el més adequat per un treballador que volia millorar la tècnica del seu ofici. Però, com proclamaven des del Butlletí: *“se’n sortiran, gràcies a l’historial de l’Escola, la compenetració espiritual entre el Professorat i els alumnes obrers...”*. Els textos de suport al Centre i a les classes nocturnes per obrers no s’aturarien.

De vegades, però, no tothom ho veia de la mateixa manera. Aquesta era l’opinió d’un ex-alumne el març de 1929: *“el divorci (de Vilanova) amb l’Escola no és altra cosa que producte del desconeixement de la tasca que en la mateixa es desenrotlla. Per ésser volguda una institució, és precís conèixer-la...”*

El mateix any que naixia la “Comissió Escolar” amb l’objectiu de cuidar les relacions entre Escola i l’Associació d’Alumnes Obrers. En formaven part : Jaume Boix, Miquel Bernia, Salvador Soler, Lluís Ferret, Manuel Terrés, Didac Gàlvez, Antoni Garí i Daniel Martí.

El juliol de 1930 començaven a bufar vents favorables per l’Escola, llavors anomenada Escola Superior del Treball: *“després d’anys parlant del desgavell de l’ensenyament industrial i l’intent de destrucció sistemàtica de la nostra Escola”*, amb el final de la dictadura i la creació del nou Patronat d’Ensenyament Industrial començava el que anomenaven *tasca de reconstrucció*.

El setembre era el propi director de l’Escola Lluís G. Castellà qui clarificava les coses superat el “canvi i trasbalsament que ha estat a punt de costar-li la vida”, a l’Escola, és clar.

Quan l’octubre de 1924 li llevaren els peritatges i es convertí en Escola Elemental s’inicià la davallada. I seguia: *“però l’Escola Industrial de Vilanova no pot morir. No ha de morir. No morirà. Vilanova no farà aqueix greuge a l’eximí Víctor Balaguer”*

Les Escoles Industrials s’havien convertit en “Centros de Formació Professional”. El grau de Pèrit havia donat lloc al d’Auxiliar i tècnic industrial com a graus superiors, de Mestre Industrial o obrer com a grau mig , i el d’Oficial Industrial o obrer com a grau elemental.

Aparentment, els estudis de Tècnic Industrial substituïen “amb escreix” els de l’antic Peritatge. En addició als ensenyaments ordinaris s’establí un programa de conferències d’extensió cultural.

El 17 de setembre de 1930 donava una conferència l’alt funcionari del Ministeri de Treball Víctor Hernández. A ell i a les gestions del president del Patronat Local de Formació Professional Dr. Josep Agell s’atribuïa la concessió de 150.000 pessetes per a la construcció de l’edifici destinat a l’Escola de Treball. Es va fer una visita als nous terrenys i a l’Ateneu, la Biblioteca-Museu Balaguer i el Camp d’Esports dels *Alumnos*.

A les mateixes dates el Professor Pau J. Riera feia un repàs a l'evolució de l'Escola Industrial - *els Ars*, tal com molts l'anomenaven – aprofundint en la conversió del Centre Teòric-Pràctic d'Arts i Oficis l'any 1901 en Escola Superior d'Indústries amb quatre peritatges. I afegia: *“algú pensà: això nou és per a la classe mitja; i les necessitats dels novells ensenyaments faran bandejar els dels obrers. Calgué respondre que no “*

Finalment, el 4 de febrer de 1931 hi havia la visita de Miguel Sangro Ros de Olano, Ministre de Treball i Previsió, amb el propòsit de fer-se càrrec del funcionament de diverses Escoles de Treball a Catalunya i veure els terrenys cedits per l'Ajuntament

Fou rebut per l'alcalde Francesc Puig, els tinents d'alcalde Pau Soler i Agustí Caba i pel secretari interí de l'Ajuntament Antoni Escofet. El president del Patronat de Formació Professional Josep Agell, i el director de l'Escola de Treball Lluís G. Castellà i , entre altres, el president dels *Alumnos* Joan Segalà.

Pau Agell recordà a Víctor Balaguer i informà de l'estudi que feia el Patronat per poder incorporar una secció especial de peritatges ferroviaris. La jornada es completà amb visites a la Biblioteca-Museu Balaguer, l'Ateneu i el Camp d'Esports.

4.2.2 Ensenyament

Malgrat que els ensenyaments tècnics eren un dels pilars fonamentals de la seva activitat, la gent de l'Associació mai perdé l'oportunitat de fer crides pel millorament dels ensenyaments en general. Aquest fou un dels cavalls de batalla en un país on els nivells i la qualitat de l'instrucció pública era deplorable i la Dictadura poc o gens va fer-hi per a canviar la realitat.

Només dos mesos després d'establir-se el règim dictatorial , qui sotasignava com a P.M. denunciava la poca quantitat de beques existents i la falta d'eficàcia de moltes d'elles, i reblava: *“qui més hauria de tenir interès en que*

aquesta ensenyança no fos un privilegi, és l'Estat, les diputacions, els ajuntaments i tota corporació oficial, doncs tal com hem dit, no pod ésser fort i gran un poble, sense donar a tots les facilitats precises per al complet desenrotllo de la seva intel·ligència »

En una línia semblant s'expressava Leopold Crusat , fins feia poc professor i secretari de l'Escola i traslladat a la de Terrassa. Calia actuar urgentment sobre l'escola primària tot i l'esforç dut a terme pels mestres sorgits de l'Escola Normal, l'escola de mestres.: *“d'aquests Centres, quasi bé desconegut del públic, i d'aquells modestos i a tantes voltes ridiculitzats funcionaris, n'ha sorgit l'actual transformació de l'Escola primària; transformació que va rrealitzant-se, per desgràcia massa lentament”*

Però, a part de l'escola, calien altres factors: *“el principal es la família, venen després les autoritats, considerades com a llegendimes representacions del poble, i poden i deuen també influir en tot lo que pertany a l'extensió i al millorament de l'ensenyança pública, les Associacions de cultura de cada localitat”*

L'Escola Montessori de Vilanova “la casa dels nens” , impulsada i dirigida per les professores Dolors Mallafré i Lluïsa Farràs ,reberen sovint l'atenció del Butlletí dels *Alumnos*. Un centre *“on cada nen es com un rei, respectable en totes les característiques de la seva naturalesa, estudiabile en totes les qualitats i en tots els defectes, dirigible en les inclinacions perilloses; però sempre mitjançant l'amor i no forçant la més pura llibertat”*

El maig de 1926 l'Associació dels *Alumnos* feia una visita a l'Escola montessoriana. Deia la crònica :*“tenim fama els vilanovins d'ésser exigents amb nosaltres mateixos; potser més encara de no trobar res ben fet a casa nostra, quan d'obres de compatricis es tracta. Dissortadament aquest mal que és endemic i general, sembla tenir a Vilanova una virulència bastant notable”*

Foren rebuts pel Consell Directiu formats pels senyors Miret, Ràfols i Castany i les mestres Dolors Mallafré i Lluïsa Farràs. A les classes *“hom sent una complaença interior de benestar”*

Aquest fou el diàleg:

- *La lliçó del silenci, predisposa favorablement als petits a començar el treball*
- *I sempre tenen la mateixa llibertat per escollir ço que més els hi plagui ?*
- *Sempre!. Els nens i les nenes no tenen altre límit en la seva llibertat que l'interès col·lectiu*

A l'esbarjo, la mestra tocava el piano i els nens dansaven.

El maig de 1925 Josep Galceran feia un viu retrat de l'ensenyament al nostre país:

“Actualment, a Catalunya veureu moltes escoles closes. La nostra joventud, mancada de coratge, emmalaltida, no pensa ni parla lliurement. Manquen escoles i voldriem que la instrucció – almenys la primària – fos oberta a tots els esperits ...(...) la fi principal d'una escola no és precisament l'ensenyar, sinó l'obrir els ulls de sos alumnes a la situació i a les necessitats de la humanitat”

Temps després qui signava com E.P. ofería una visió encara més contundent. En un món desequilibrat, marcat pel materialisme , calia cultura. Però *“qui es preocupa de la cultura es vist com un somniador o fins com un xiflat”*. I acabava: *“la verdadera educació no són els modals i refinaments – no confondre – sinó en tenir bons sentiments, éser altruista, l'amor al proïsme i esforç per aconseguir el bé general”*. *Insistia en el paper de “fornal i enclusa de l'escola primària” i la necessitat de “fem bons mestres i ferem bons ciutadans”*

L'Associació dels Alumnes feia costat a les Comissions de Cultura que el 1915 funcionaven a molts ajuntaments amb el propòsit de lluitar contra l'analfabetisme.

Els anys 1926 i 1927 l'Associació d'Alumnes Obrers i l'Ateneu organitzaren un seguit de conferències al voltant de la cultura i la qüestió educativa. Destacaren ponents com Josep M^a. Batista i Roca o Alexandre Galí.

Precisament el 1927 l'Ateneu commemorava els seus cinquanta anys de història.El problema de l'analfabetisme continuava ancorat en la manca d'escoles i la precarietat de les condicions. Com es reconeixia des del

Butlletí : *“El problema no admet dilacions . Cal enfrontar-s’hi de ple. El temps corre molt de pressa”*

En aquesta línia, el maig de 1929 l’Associació s’adheria a la campanya de l’escriptor Lluís Bello de romiatge per l’estat espanyol amb voluntat de constatar la manca d’escoles i estat de les mateixes. Informacions que eren transcrites al periòdic “EL Sol” de Madrid

En aquell context, sovint es feia referència a les necessitats bàsiques de la humanitat, les materials i les de l’intel·lecte, que quedaven reflectides en aquella màxima de Joaquin Costa que tant es repetia de *“Escuela y Despensa”*.

El 1930 ja s’avançava la futura construcció d’un nou edifici per Escola de Treball a la plaça de l’Estació cedits per l’Ajuntament. L’Escola davant de la Biblioteca-Museu Balaguer era *“un temple enfront d’un altre temple de Saber, Pau i Treball”*.

El gener de l’any següent, des de les pàgines del Butlletí es feia una encesa defensa del paper dels ateneus sota l’article titulat “Els Ateneus, escoles de comprensió”:

“l’home educat a base d’ensenyança ateneïsta ben entesa, avantposarà la veritat davant de tot (...) Els Ateneus, són les entitats on es forgen els homes de demà; on els caràcters s’emmotllen per la tolerància mutua (...) tenim fe en els Ateneus, en el que són , abans que tot, entitats d’ensenyament, en els que desenrotllen una tasca instructiva i educativa”

Dos mesos després de la proclamació de la República el Butlletí feia una aposta decidida a favor del nou govern: *“Un dels problemes que ha estat atacat més a fons pel Govern de la República és el que es refereix a l’ensenyament .Els governs anteriors a la República no ho havien fet amb la intensitat requerida“*. I s’argumentaven ubicacions arbitràries, falta de material i d’ensenyament pràctic.

Per tot plegat: “*les Escoles Industrials no donaren a Espanya el rendiment que donen en altres països*” , i es dipositaren totes les esperances en la tasca del català Marcel·lí Domingo davant el Ministeri Instrucció Pública.

4.3 LES ARTS

L'art, la música, el teatre, la pintura ... Res escapava a l'interès dels *Alumnos*. Devia ser aquella mena de connivència amb la ciutat del Renaixement que pregonava l'escultor Josep Cañas. Temàtiques predisposades a engruixir les pàgines del Butlletí. Tant se val si es tractaven en clau local, com si es tractaven en clau general. Hem intentat en aquest capítol, suggerir quins foren els punts d'interès més remarcables en aquest sentit. Hem reservat un capítol dedicat en exclusivitat a la III Exposició d'Art del Penedès de l'any 1929 , amb protagonisme indiscutible de l'Ateneu i, de retruc, de l'Associació dels Alumnes Obrers.

4.3.1 Art

Els *Alumnos* organitzaren no poques conferències d'art que, sovint, eren el preludi o el complement de l'excursió corresponent. Les ponències versaven sobre aspectes ben diversos.

En trobem sobre la història artística de la Acròpolis d'Atenes amb el cap de la Biblioteca Balaguer Ignacio Rubio Cambronero, la de Josep F. Ràfols sobre arquitectura del Renaixement a Itàlia, una d'art romà feta per l'advocat Félix Duran Cañameras , la de l'arquitecte César Martinell per parlar del Monestir de Poblet, la de Geroni Martorell sobre art medieval o la de Macari Golferichs sobre el Renaixement a l'estat espanyol.

També es tenien en compte notícies d'actualitat com la mort d'Antoni Gaudí el 10 de juny de 1926. El cronista semblava avançar-se a qui avui pregonava la santificació de l'artista: “*com les figures més excelses de la Humanitat*

que per segles que passin, el nom del nostre arquitecte també serà anomenat i ocuparà un lloc preferent en el Santoral dels artistes del món” . Mesos després, seria Cesar Martinell qui glosaria la figura i l’obra de Gaudí ... tot suspirant per la tardança de la Sagrada Família.

L’arquitecte vilanoví Josep F. Ràfols fou objecte d’atenció continuada amb motiu de les seves xerrades, publicacions, exposicions, obres i activitats dins l’entitat Amics de l’Art Litúrgic al costat de Mn. Trens.

4.3.2 Música

La música també fou objecte d’atenció, especialment a partir del moment en que s’incorporà al Butlletí el violinista i redactor musical Josep Rovira Bernat.

El 1924 l’Associació s’adheria als actes commemoratius del centenari del naixement de Josep Anselm Clavé.

Les cròniques de concerts o les conferències sobre aspectes musicals també trobaren el seu racó. La primavera de 1925 el mestre-director barceloní Joan Llongueras impartí tres conferències als locals de l’Orfeó sobre: Couperin o la Gràcia, Bach o el Fervor i Beethoven o la Passió. Més endavant tornaria amb la una xerrada sobre els orígens de l’òpera a Itàlia.

Una notícia sentida fou la mort el 3 de desembre de 1925 del compositor Juli Garreta que passà anys de joventut a Vilanova on havia estat violí de l’extinguida orquestra del mestre Urgellés.

Deien d’ell: *“en Garreta fou un home que en començar a produir obres ja s’albirà en elles l’allunyament de les formes vulgars i l’apropament vers la depuració de l’art”*

A finals d’abril seria objecte d’un concert-homenatge al Teatre Bosc amb la Cobla Barcelona. Passat l’estiu hi hagué un concert-homenatge dedicat a Eduard Toldrà al Teatre Apol·lo amb la cobla la Principal del Vallés. Toldrà en seria protagonista com a violinista i compositor.

En altres moments, el Butlletí dels *Alumnos* oferí articles instructius relacionats amb el món musical : la semblança de Beethoven, dels secrets de la fabricació de violins d'Stradivarius i Amati o una aproximació a Franz Schubert en el centenari del seu traspàs.

Finalment, es feia esment de la trobada d'orfeons del 13 de juliol de 1930 a l'Estadi de l'Exposició de Barcelona amb la participació de cinquanta orfeons i sis cobles encapçalats per l'Orfeo català del mestre Millet on s'entonà altra cop El cant de la Senyera.

4.3.3 Teatre

En relació amb el món del teatre hi dos fets que commogueren especialment i dels que l'Associació d'Alumnes Obrers no en restaren gens indiferents. Ens referim a les morts dels dramaturgs i poetes Àngel Guimerà el 1924 i Ignasi Iglèsies el 1928, ambdós molt vinculats a la cultura de les classes populars.

De Guimerà es recordaren les seves visites a la ciutat, de quan es donà el seu nom a una part de la platja vilanovina . El 9 de setembre de 1924 el poble de Vilanova li brindava homenatge amb la representació de Terra Baixa i una mostra de poesia.

El Butlletí de l'Associació de desembre de 1928 es convertí en marc d'homenatge a la figura de Ignasi Iglèsies. Opinions i mostres d'afecte de tota mena.

Apel·les Mestres deia: *“jo proclamo ben alt que el veritable successor d'en Clavé ha estat l'Ignasi Iglèsies”*; o bé la de Leandre Cervera que parlava de la *“popularitat apostòlica que únicament pot ésser gaudida per les ànimes pures com la de Jesús, Tolstoi...o la de Ignasi Iglèsies”*. Carlo Boselli també s'hi afegia amb aquestes paraules: *“morto Guimerà, Ignazio Iglèsies era senza dubbio il piu alto valore rappresentativo del teatro catalano (...) Si può definire il poeta della bontà, giacchè la bontà è stata sempre la sua musa ispiratrice”*

Gustau Galceran lloà la seva condició humil i optimista i Joan ventosa i Roig recordava que amb motiu de l'estrena a Madrid de l'obra "Els vells" Iglèsies aconseguí d'influir en la llei de retir obrer , assegurant que *"les poesies i les obres teatrals de l'Iglèsies no es faran mai velles"*

Anton Escofet Pascual recordava el millor elogi que li va fer en Víctor Balaguer: *"M'agradaria que fos fill meu"*.

El 6 de novembre ja s'havia fet a Vilanova una actuació en record d'Ignasi Iglèsies al Teatre Bosc amb la participació d' Apel·les Mestres, Joan Puig i Ferrater o Ramon Vinyes, entre d'altres. S'hi llegiren poesies i fragments de la seva obra amb l'actuació de l'orquestra del mestre Francesc Montserrat.

Anton Escofet recordaria més endavant: *"Ell enlairà els vells, els oprimits, els perseguits. Fuetjà les injustícies, les hipocresies, els mals cors ... (...) La gent l'estimava perquè demés de parlar-li al cor, era ell un constant exemple de les idees humanitàries que preconitzava"*

I acabava: *"Fou pobre (...) Fou trista la vida de l'Iglèsies ! Fou fecunda, però. Quant s'hi pot apendre en les obres que escriví !"*

4.3.4 Pintura

Fou però l'art pictòric i les seves diverses variants la temàtica artística més difosa a les planes del Butlletí dels Alumnes Obrers.

Les exposicions de pintura eren una de les activitats més afavorides. L'estiu de 1924 s'informava de l'exposició de pintures de Ricard Vives, Fermí Guardiola i Enric Roig a l'Ateneu de Vilanova.

També es reconeixia com a obra de "vilanovisme" l'iniciativa del Foment Vilanoví el 1925 de decorar les parets del saló-café amb quadres de pintors prestigiosos com Mir, Cabanyes, Ricart i Torrents, tots lligats a la vila. Deia el cronista: *"Això solsament ja enlairarà Vilanova com a vila culta i de sentiment artístic depurat"*

Ricard Vives fou un dels articulistes més prolífics , destacant en temàtiques que es desplegaren al llarg de diversos números del Butlletí com “El color en la ciència i en l’art”.

Igualment Vives va presentar un treball dedicat als ex-libris , parlant dels seus orígens, del revifament dels ex-libris al segle XX de la ma de dibuixants com Alexandre de Riquer o de Triadó i feia una acurada descripció i reproducció dels ex-libris d’Eduard Toda, Amador Romaní o Pere Fusté Biel, entre d’altres.

A rebuf de l’article anterior , qui signava com a R.M. de B. i es presentava com a col·leccionista que inventariava exhaustivament els ex-libris de vilanovins o fets per vilanovins: Demetri Oliva , Víctor Oliva , Lola Roca o Ramon Ferrer, tots ells dibuixats per aquest darrer autor; el de l’ Anuari Oliva 1907 de Francisco Marrugat o Joan Oliva , pintats per Víctor Oliva i d’altres personatges com Carles Boselli , Josep Pollés Oliver , Gustau Galceràn o el de Francesc Macià amb dibuix de Font de Rubinat , de tipus heràldic amb una torre amb la llegenda *Si vis pacem para bellum*. L’autor demanava a Ricard Vives que li averigués l’existència d’ex-libris a les biblioteques de la Casa Cabanyes, de la Casa Torrents o la de Francesc de Sales Vidal.

Vives també fou l’autor de la ressenya de l’exposició d’Alexandre de Cabanyes a les Galeries Laietanes el febrer de 1926. Deia el cronista de Cabanyes: “*enamorat del seu mar i sentint més que ningú la seva càlida essència*”.

L’Associació dels Alumnes va participar també en homenatges com el que rebé Santiago Rusiñol, i on ressonaren les paraules de Josep Maria de Sagarra :

“Era el cap de colla i l’animador de tot, en el nostre país donà moltes primeres batalles, obtingué molts triomfs inicials. Va fer d’aqueta vila de Sitges el monestir de tots els que aleshores estaven ferits de la bogeria de l’Ideal”

Tampoc faltaren a l'homenatge a Joaquim Mir del 29 de juny de 1926, el dia que s'inauguraven les pintures del cafè del Foment.

L'escultor Damià Torrents col·laborà al Butlletí amb motiu de la mort del pintor Rafel Sala, de qui deia: *“Llegint-lo s'el veu i sobretot s'el sent parlar a n'ell que tan bé sabia escoltar a n'aquí on tan pocs escolten i assimilen , seqüència trista de l'actual culta Vilanova”*. Era l'emotiu comiat d'un amic.

L'Associació organitzà els anys 1926 i 1927 conferències de contingut artístic al voltant de la història de la pintura mural i el seu esplendor en el Renaixement a Itàlia amb Jaume Marco ; o la de J.G.Junceda fent un assaig sobre l'humanisme gràfic.

El 1928 seguí l'exposició de caricatures a l'Orfeó amb obres de Salvador Mestres, Estanislau Vallverdú, Pere Serra o Martí Bages. Poc després, Ramon Ferrer Parera feia ressenya de “El pintor Mir, paradisiac” on parlava de l'home *“satisfet de la vila, bon vivant i gourmet a casa seva envoltat d'un ambient de benestar i felicitat (...) Al paradís de la seva mansió s'hi troba un tipus amenestralat, ventrut, descuidat pel vestir (...) Unes barbes i uns bigotis poblats de pèls grisencs, esparracats, empastifats de blau i cadmi, capaços d'esparverar a la criatura més entremaliada”*

També Ferrer Parera cuidaria de l'apunt necrològic en la mort del pintor Gaspar Miró i Lleó *“el Gasparet”*, pintor, dibuixant i caricaturista local.

Hem deixat pel final dues de les sèries de col·laboracions més prolífiques i ajustades a conèixer la realitat artística de Vilanova i la Geltrú. Ambdues vingueren de la ma d'en Ricard Vives Sabaté. La primera el 1926 sota titular *“La personalitat artística de...”* i, la segona en diferents moments de 1927 amb la capçalera *“Els nostres dibuixants”*.

A la primera de les sèries Vives glossà la personalitat i l'obra d'artistes com Joan Llaverias, dibuixant del Patufet i el Cu-cut i lloà el seu entusiasme pel mar : *“Pengeu una aquarel·la d'en Llaverias al vostre quarto i us fareu l'efecte de que heu obert una finestra sobre el Mediterrani”*. O la predilecció pels animals com a

models: *“l'especial traça que té en Llaverías de fer parlar els animals, amb una facilitat de ploma envejable”*

En altre moment fou el torn de Cristòfor Montserrat, fill de Barcelona però *“descendent de vilanovins tradicionals i ben recordats”*, qui passà infantesa a Vilanova i es dedicà especialment al gènere del retrat. De caràcter *“depuradament aristocràtic”*, Alfons XIII, Estanislau Figueras, Miquel Biada, Victòria Eugènia o Víctor Balaguer, foren només alguns dels personatges reproduïts a la tela.

El juny de 1926 tocava el torn de Joan Ferrer i Miró, professor de dibuix i autor de la molt didàctica obra *“El dibujo al alcance de todos”* amb disset quaderns. Un altre dels protagonistes de la galeria fou el vilanoví Iu Pascual que havia estat director de l'Escola de Belles Arts d'Olot i havia manifestat: *“El paisatge vilanoví el trobo esplèndid de llum; les seves muntanyes Puig Montgrós i l'Atalaia, com totes les compreses entre Castelldefels i Cubelles, són d'una claror intensíssima i d'unes transparències vidrioses admirables, però com a color i estructura no m'interessen tant com les terres de Girona i algunes de Tarragona”*.

Arribat a Alexandre de Cabanyes, Vives anotava: *“Parlar de l'obra d'en Cabanyes és parlar de tots els sentiments de la nostra terra i del nostre mar comarcals”*

D'Enric Cristòfol Ricart elogiava el boixista per damunt del pintor. Com apuntava el propi Ricart: *“Els cops de buril tenen l'emoció de les pinzellades damunt la tela, i la sensació de tallar, la possibilitat d'un fracàs incorregible donen una intensitat que aguanta aquesta emoció fins en els detalls més insignificants; l'agradable sensació de tallar una fusta dura com el boix, fa estimar l'ofici”*

En el cas del pintor Martí Torrents el cronista recuperava els mots de F. Alcántara al diari *“El Sol”*: *“Martí Torrents és paisatgista en el sentit més musical, indecís, dolç i amplíssim de la paraula”*. La serie artística i assagística de pintors locals acabava amb l'insigne Joaquim Mir, mig de Vilanova mig de Barcelona: *“Si a la capital li lliga la llei, a ací li lliga el cor i la familia”*.

Ricard Vives utilitzà més tard el Butlletí dels *Alumnos* per presentar una nova col·lecció, a aquest cop dedicada als dibuixants del nostre país. Encetà la selecció el dibuixant i cartellista Josep Triadó, destacant els seus ex-libris simbòlics o decoratius.

El seguí Joan G. Junceda de qui deia el cronista: “*Un dibuix d’en Junceda és l’obra més optimista que hom pot imaginar-se*”. També tingué el seu recó el dibuixant valencià Segrelles, per Vives: “*el més dificultosament imitable pels dibuixants de segona categoria*”. La darrera de les protagonistes de la secció fou Lola Anglada amb aquells dibuixos per infants “*feliços i optimistes*”.

4.3.5 La III Exposició d’Art del Penedès

La III Exposició d’Art del Penedès del 1929 a Vilanova i la Geltrú mereix un capítol a part.

La gent de l’Ateneu - seu de l’exposició - i de l’Associació d’Alumnes Obrers es mobilitzaren des de primera hora en que s’anuncià la seva organització, després d’haver-se celebrat les edicions a El Vendrell i a Vilafranca del Penedès.

Encetat l’any, el Butlletí anunciava l’esdeveniment i advertia: “*caldrà abandonar l’actitud estàtica, somnolent, en la que estava postrada Vilanova*”.

I seguia: “*Vilanova ha travessat un període migradesa, en totes les ordres de la seva activitat, originat, a no dubtar-ho, per la seva minsa potencialitat econòmica i comercial (...) La nostra vila ens ha fet sempre l’efecte d’una senyorassa vinguda a menys, que sap conservar una altívola dignitat senyorial, malgrat i no ésser sinó un reflexe d’un esplendorós passat (...) La desaparició d’aquella menestralia benestant i d’aquella aristocràcia plètòriques de vigoria i de mobilitat (...) que sabien compartir la més bulliciosa alegria dels famosos Carnivals i la més severa austeritat de les solemnes reunions a la institució balagueriana*”

Es comparava l’Exposició d’Art del Penedès amb l’Exposició Regional de 1882, el Congrés d’Ateneus de 1912 o la Fira del Llibre de 1928. I es que:

“Fa temps, anem portant una llei de viure, que es redueix a allò quotidià. Nosaltres mateixos, els vilanovins que no saben perdre de vista l’àngel del campanar, ens passem els dies maldant contra l’ensopiment i la monotonia del poble”

El Butlletí dels *Alumnos* dedicaria tot l’any un espai exclusiu a informar de l’esdeveniment. Mentre, els elogis arribaven abans de començar. Dels “Quaderns d’Acció” de Vilafranca del Penedès : *“Vilanova, com cap més població del Penedès, pot presentar-se amb més coses velles i amb més coses noves ...”*

Els homes forts de l’organització estaven vinculats a l’Associació d’Alumnes Obrers: Josep Galceran Pollés, Antoni Torrents i Anton Castells Güell.

Josep Galceran enaltia l’Exposició com a símbol de vilanovisme i denunciava el desconeixement dels valors culturals: *“que nostra filla gran de la Geltrú amaga sota el seu vulgarot caire de vila fabril, de poble insípid i pagès on s’hi escolen els dies banalment, tranquilament (...) de lenta agonia de totes les seves activitats, de tot afany d’engrandir-se i enriquir-se (...) Vivim desenganyats, parlant més de nostres tares i infortunis, que no de nostres valiments i fortunes (...) En una vila pròspera, cada veí és un hiperbòlic propagandista de les seves bellesaes, que són moltes (...) exemple imitable per nosaltres que fem tot lo contrari”*

A Amsterdam s’havia venut un Greco per 70.000 dolars: *“pocs vilanovins se’ls acudirà pensar que al nostre Balaguerià Museu s’hi guarda una tela de tan gran artista”*.

La crida més entusiasta la feia el mes de juny Anton Escofet Pascual sota el títol de “La nostra aspiració”: *“A totes les llars del nostre poble ha entrat el manifest convidant a que tothom hi posi una engruna d’esforç i ajudi a l’èxit (...) Les nostres joies disperses de la nostra finor d’esperit, segons diu la crida (...) Ni que sigui per uns dies, tindrem a la nostra vila un museu que, contemplant-ho, ens delectarà l’esperit”*

Un mes després ja es multiplicaven els actes complementaris a l’Exposició. El Butlletí acompanyava totes les informacions amb dibuixos de diferents indrets de la comarca obra d’E.C.Ricart.

Joan Ventosa i Roig fou un dels primers conferenciants. De l'Exposició, de la ciutat, de la seva història, del folklore i les costums, del carnaval, de Balaguer ... : *“Si quan Víctor Balaguer va escriure la seva Història de Catalunya hagués pogut servir-se dels elements que posteriorment han aportat els investigadors, no hauria hagut de valdre's tant de la fantasia per a bastir la seva obra”*

En una altra xerrada J. Valero reconeixia: *“El Vendrell engendra músics eminentíssims i mundials i disposa del centre de gralles i grallers. Què tindran Vilanova i Sitges on floreixen com les roselles als rostolls, tants conreadors de les arts plàstiques?”*

A l'octubre s'organitzava al Teatre Apol·lo un festival amb obres d'Antoni Urgellés i altres peces de piano i violoncel·lo, lectura de poesies amb Antoni Anguera, Neus Martínez i Teresa Miró. També intervingueren l'orquestra del mestre Francesc Montserrat o la secció artística de l'Orfeó Vilanoví.

Mentre, la III Exposició d'Art del Penedès ja era a punt als salons de l'Ateneu. Com deia A. Pujol Bernadó: *“L'Exposició ja es una realitat, cal que l'estimem amb totes les nostres forces”*

El 10 de novembre s'inaugurava *“un dels esdeveniments que fins ara Vilanova haurà celebrat amb més esplendor”*, deien des del Butlletí dels Alumnes.

L'Exposició presentava seccions de : mobiliari, art litúrgic, fotografia, ceràmica, bibliografia (amb antics documents de l'Arxiu Parroquial de la Geltrú), col·lecció de goigs, una secció de música i diversos records de l'Exposició de 1882 o de la inauguració del ferrocarril de 1881.

Com deia el cronista: *“Aquesta festa major espiritual que suara celebra restarà gravada amb lletres d'or en la seva història”*

També hi hagué concert d'Eduard Toldrà, una conferència de Josep F. Ràfols sobre el pintor Rafel Sala o la de Felix Ballester sobre “El progrés integral de Vilanova”. Ens aturem en aquest punt, perquè l'autor feia una exposició de les causes que havien impedit el progrés de la ciutat. Calia estimular la creació de noves empreses, d'impulsar l'agricultura gràcies al nou pantà de Foix, de l'ensenyament de l'Escola Industrial i del perquè

l'institució no havia generat empreses autònomes i pròpies, de la necessitat de construir un port, de la necessitat d'establir una relació constant amb els nostres compatriotes residents a l'Amèrica llatina, de la tasca de l'Ateneu, de la conveniència que els mestres d'escola donessin conferències als pares dels seus alumnes i molts altres temes.

El 3 de desembre el Dr. Valero i Ribes dissertava sobre "La capitalitat del Penedès".

Reconeixia que "*soc un vilafranquí, que aunestic a Vilanova i em parlen d'ella, em sento més vilanoví que la mulassa*". I en relació a la capitalitat defensava la capitalitat espiritual de Sant Miquel d'Olèrdola, envoltat del *braçal inesborrable* de Vilafranca, Vilanova, El Vendrell i Sitges.

A finals d'any era Antoni Capmany qui feia una xerrada al voltant del folklore comarcal tot parlant de balls de bastons, cercolets, Diablers, ball Rosaura i Serrallonga

I per acabar, el 26 de gener de 1930 s'organitzava un dinar d'homenatge als qui havien fet possible la III Exposició d'Art. Celebració als salons de l'Ateneu amb noranta comensals. Hi era el comitè directiu format per Antoni Torrents, Josep Galceràn i Antoni Castells; el delegat de Sitges J. Planas Robert, Francesc Morgades per l'Ateneu, el Dr. Juncà per Cubelles, A. Capmany, Josep F. Ràfols, Joan Ventosa i Roig, els pintors Mir, Cabanyes, Mimó, Ricart, i molts altres. Dinar penedesenc ofert pel Hotel Carril amb tortells i borregos de cal Caba, Coques de Vilafranca i Bufats del Vendrell.

Es tancava d'aquesta manera el cicle de les tres exposicions penedesenques que als anys vint permeté una gran manifestació d'enaltiment cultural i un esforç de cohesió identitària.

4.4 LA LITERATURA

La literatura també va contribuir a engruixir els continguts del Butlletí. L'obra curta però intensa del poeta Manuel de Cabanyes captà sempre l'atenció dels *Alumnos*. Per aquesta raó ens hem permés de tractar la qüestió en un subcapítol específic. Els mateixos redactors de l'òrgan portaveu es cuidaren de dedicar unes seccions especials al món de les lletres. L'una duia per capçalera el títol de "Lletres vilanovines" i l'altra "Antologia d'escriptors". D'altra banda, el Butlletí sempre mantingué una "Secció literària" oberta a la col·laboració de tota mena de lletraferits. Hem deixat pel final una mena de calaix de sastre literari on encabir-hi diverses notícies d'aquell àmbit.

4.4.1 Manuel de Cabanyes

El març de 1924 el Butlletí ofería la transcripció d'una nota bibliogràfica publicada en el fascicle de desembre al *Bulletin of Spanish Studies*. Es tractava del text d'Allison Peers *The Poems of Manuel de Cabanyes*. Peers recollia els reconeixements que del poeta vilanoví havia fet Menéndez Pelayo.

Cinc anys després el Butlletí dels *Alumnos* tornava a insistir en aquella visita de Peers sota l'epígraf de "Pelegrinatges literaris per Espanya" amb text traduït de Nancy S. de Cucurella:

"*un pelegrinatge a la vila on un jove bard nasqué i morí*". Es parlava de la visita a l'institució balagueriana, de la conversa amb Alexandre de Cabanyes o de l'escapada amb tartana a la Masia d'en Cabanyes : "*al lluny, la petita vila, amb la mar per fons i, al seu entorn, una verda i feraç contrada . Tot hi és superb; ni tant sols les xemeneies de les fàbriques que ja comencen a envair Vilanova, ho poden malmetre*" Allison Peers no sabia que ja feia molts i molts anys que les xemeneies havien envaït la ciutat en senyal de progrés i prosperitat.

De la consulta de la biblioteca del poeta va deixar escrit: *“Ha de seguir-se un camí penós per a investigar la veritat sobre un autor, la temptativa de conèixer l’home, en la seva manera de viure, ha de precedir tota interpretació de l’obra que produí i que deixà a la posteritat”*

El 12 de maig de 1925 Ferran Soldevila a La Publicitat rememorà aquella visita sota el títol “Un devot del poeta Cabanyes”. L’autor indicava que havia estat a Barcelona el professor Allison Peers de la Universitat de Liverpool, editor dels poemes de Manuel de Cabanyes i de la traducció a l’anglès del llibre de l’Amic i de l’Amat de Ramon Llull. El professor visità la Biblioteca-Museu Balaguer i la casa del poeta acompanyat d’Alexandre de Cabanyes. Soldevila tornava a transcriure la visita a la Masia amb les mateixes paraules de Peers reproduïdes anys enrere.

Més endavant es donava notícia d’un nou estudi sobre el poeta, recalcant aquelles paraules de Menéndez Pelayo sobre l’obra de Cabanyes: *“de veritable poesia castellana escrita per catalans no s’en conegué fins el moment en que apareixen les odes horacianes de Cabanyes i les balades romàntiques de Piferrer”*.

De Cabanyes encara en tornaria a parlar Anton Escofet amb motiu de plantejar-se el trasllat de les despulles del poeta des del cementiri de La Granada. Fet que reforçaria l’identificació del poeta amb la seva ciutat, més enllà de l’escultura de Campeny a l’entrada de la Biblioteca-Museu Balaguer o de la placa a la casa pairal de naixença a la plaça de les Cols.

4.4.2 Lletres vilanovines i Secció literària

La secció de “Lletres vilanovines” que durant un temps ocupà les pàgines del Butlletí recollia les ressenyes de publicacions d’autors locals.

Foren objecte d’atenció entre d’altres el recull “Contes morats” de relats publicats al Diario de Villanueva per Joaquim Basora, notari i president de la Biblioteca-Museu Balaguer; o bé la ressenya de Josep Galceràn al voltant de la traducció de l’arquitecte Josep F. Ràfols del text “El llibre de Sant

Josep” de Francis Jammes. D’aquesta traducció deia el cronista: *“La migrada producció literària de la Vilanova del nostre temps s’ha enriquit i s’ha ennoblit alhora amb la versió”*.

Més endavant seria objecte de crítica i comentari el text “Serrats amunt” de Francesc Oliva Almirall. Poeta de l’escola verdagueriana que: *“ha seguit en la forma, l’evolució de la poesia catalana, enriquint el seu lèxic i la seva mètrica, arribant alguna volta, en les últimes produccions, fins el preciosisme, literàriament sempre perillós”*

Al costat de les anàlisis i crítiques de textos amb segell local es publicà durant molt de temps una secció literària ,bé de poesia ,bé de narrativa ,oberta als col·laboradors lletraferits.

Alguns eren del tot esporàdics, altres però, ho feien amb assiduitat. Alguns formaven part de la pròpia redacció del Butlletí i altres eren homes destacats de la Junta directiva de l’Associació. Algunes de les signatures més habituals foren: J.A. Ricart Forment , fill de l’industrial Francesc Ricart Rovira ; A.Pueyo Jornet, Francesc Casals, Antoni Escofet Mercé, Oscar Forgas, Víctor Canigó, Francesc Oliva, Amador Romaní, Concepció Ventosa Pinilla, filla de Joan Ventosa Roig; Teresa Miró...

Altres col·laboracions ho eren amb caràcter de pseudònim com ROMANTIC ,J.A.R.F. o E.M. (Escofet Mercé).

Al marge de producció pròpia, regularment s’incorporaven obres traduïdes, com les poesies de Charles Baudelaire.

Destacaren en aquesta secció poemes en prosa de Ricart Forment, col·laborador habitual del Diario; les poesies de Víctor Canigó o les narratives curtes de A. Pueyo.

Manuel Amat parlava de J.A.Ricart Forment com *“tot un gentleman de la poesia”* i elogiava la seva obra poètica on *“tot té una fina musicalitat de corn de mar emergint d’un gorg obscur, on dansen esbojarradament quinze fades nues ...”*.

Apreciació ben singular , i que no discutirem aquí.

Antoni Escofet, pare i fill, deixaren no poques mostres de les seves inquietuds literàries ; unes vegades més prop de la narrativa de ficció i altres que vorejaven més aviat l'assaig narratiu. Així s'expressava Escofet Mercé en una composició al voltant del carnaval:

“Oh, aquest any, he quedat sumament ben impressionat del seu Carnestoltes ! (...) Per mi, el valor dels Carnavals es mesura únicament pels records que deixen. A pesar de que tots els que pensen amb el cap – que no n'hi ha gaires – diuen que el Carnaval és una ximpleria, una estúpidesa sense sentit, que no és racional ni llògica (...) Jo li reto acatament, jo el rebo amb el somris als llavis... Es diferenta la gent els dies de Carnaval”

La sèrie que multiplicà els seus capítols fou el que duia per capçalera “De la vida solitària”, signada per Anton Escofet (Verificar) l'any 1928.

Destacaren composicions de Josep Galceràn com “La Font d'en Bonet” o el poesies sempre tendres i juvenils de Concepció Ventosa Pinilla com “La primavera” o “Sol-Solet...” : “*Sol-solet, que fas el boig ? / Sol-solet, i doncs, què't passa ? / Fa vuit dies que no surts ! / Fa vuit vetlles que ja glaça !*“

Narrativa i poesia que posaven de manifest la diversitat d'interessos de l'Associació d'Alumnes Obrers. Un Butlletí que relligava literatura , art, ensenyaments tècnics o avenços científics.

4.4.3 Antologia d'escriptors

A semblança de l'antologia artística el Butlletí també presentà entre 1929 i 1931 una antologia d'escriptors vilanovins amb aquest propòsit: “*Vilanova té un deure a complir envers alguns dels seus fills que han sobresortit en el conreu de les lletres: en Llorenç de Cabanyes, en Josep Verdú i en Joan Mas Pi (...) tot esperant que aquets i altres oblidats pel seus compatricis trobin el seu Sebastià Puig, el biògraf definitiu del Poeta Cabanyes...*”

Manuel Colomer i Rovirosa fou, amb motiu de la seva mort recent , el primer en ocupar aquell espai. Sota el pseudònim de Pròsper Gàndara

publicà al Diario les *Efemérides Villanovesas*. El seguiren l'escriptor Magí Pers i Ramona amb notícia de la seva "Gramática castellana-catalana de 1847" o Josep Campamà i Verdú, escriptor epigramàtic, col·laborador del Diario, autor de la comèdia "Les coques de Vilafranca" i de les "Cantarelles" de 1879: "*Dius que és lo que més t'agrada / de Vilanova, 'ls borregos: / donchs, si t'agrado, no ho digas / que borrego no vull serho*"

Més endavant Ramon Ferrer presentà l'escriptor Josep Juncosa i Mestres "*d'obra mediocre*" però escrita entre 1800 i 1835, "temps de decadència de la llengua" i deguda al mèrit d'un camperol que arribà a l'adolescència sense cap mena d'instrucció.

També trobà el seu racó l'advocat Casimir Mimó i Caba, fill del pedagog i poeta Pau Mimó i Raventós, qui exercí a Zamora d'advocat conseller de la Companyia del ferrocarril de Medina del Campo a Zamora.

Les cròniques de Ferrer Parera tingueren com a darrers protagonistes a Rosalia Serra i Miró, Josep Alegret i Samà, Guillem Torres i Tomas o Teodor Creus i Corominas.

4.4.4 Tipus de literatura

Una de les reflexions col·lectives més singulars que ocupà les pàgines del Butlletí fou el debat al voltant del tipus de literatura que s'estava imposant i, sobretot, d'aquella literatura que interessava als més joves, com autors o com a lectors.

El novembre de 1925 i amb el títol de "La literatura dels joves" Antoni Escofet Mercé deia:

"Immobilitzats per una atonia inqualificable, els nostres joves romanen allunyats de les discussions que suggereixen els problemes socials". Parlava de la necessitat d'una campanya contra la "petulància dels joves qui escriuen foteses sense transcendència ni valor literària, per la pruija de lluir llur signatura". Treballs que acusava de

“manca de rigor, virilitat i de potent idealisme i plens de lirismes ploraners i de blancors massa infantils i de pessimismes massa negres, per ésser escrits en la bella Primavera”.

I insistia en la seva particular croada: *“Davant l'evidència, però, de que molt bona part de la joventut qui escriu ho fa baix l'influxe d'aquesta epidèmia literària composta de novel·les adés massa blanques adés massa verdes que patim (...) creiem oportuna la campanya”.*

El cronista denunciava la conceptualització infantil de la vida , els acabaments il·lògics o el rerefons massa sensual i relaxat.

El desembre de 1926 el mateix Escofet i Mercé deixava anar a “El camp i la ciutat” una reflexió contra la literatura saturada de ruralisme i , alhora, de suport explícit a la campanya d'orientació “anti Terra Baixa” del periodista Francesc Madrid. Deia l'autor: *“Ja n'estem tips, de porrons i d'espardenyas i de barretines”*, i assegurava que enfront el *“drama del llogarret, de la masia, de la muntanya, mantes vegades mesquí, petit, ofegat”* calia oferir l'antítesi: *“el drama de la ciutat que pateix, de la ciutat que pensa, que treballa(...) La ciutat, que és el cor i el cervell, és més aviat enlairada que no denigrada, per les tortures que sofreix”.*

L'autor proclamava: *“la dignificació sentimental de la ciutat, fins ara tan oblidada, tan vista a través del fum negre de llurs xemeneies, tan estudiada en llurs prostitucions i en llurs vicis, i tan poc examinada en llurs petites i grans tragèdies, en llurs múltiples fases de la lluita plena de sofriments, on malgrat totes les crisis i tots els xarlestons i totes les ximpleries, va depurant-se, enfortint-se i expansionant-se una vigorosa ànima secular”.*

L'abril de 1927 Antoni Escofet feia un al·legat contra allò que s'anomenava “lectura estimulant”. La qualificava de desfavorable i perniciosa: *“La literatura estimulant és una burxada al jo més mesquí que tots portem a dins, feta amb el propòsit de crear unes normes de conducta personal, inspirades en l'assoliment d'un triomf determinat”*

Parlava d'un procés de desenvolupament individualista i immoral i de l'error d'adoptar una posició agressiva davant la vida. I acabava afirmant

que la literatura estimulant es “*la literatura alentidora del jo i vol fer de l’individualisme un triomfador*”

Per aquelles mateixes dates, qui signava com J.A. acusava “*la literatura d’última hora, impregnada del més depriment pessimisme*”. I es preguntava: com influeix en els joves?: “*els joves d’avui llegeixen àvidament, sense control de cap mena (...) es saturen de novel·les repugnants i pessimistes (...) Per contrarestar la perniciosa influència d’aquest creixent fatalisme, escèptic i anorreador fora precis com a mesura d’higiene mental i preventiva una major difusió de novel·les estimulants, basades en caràcters fermes i decidits, triomfants per llur propi esforç*”

Posava l’exemple dels Estats Units , qui “*s’ha nodrit i es nodreix de literatures optimistes*”

4.4.5 Diversos

Aquest calaix de sastre , com no podia ser d’altra manera és divers i heterogeni. Autors locals i internacionals, obres de modèstia infinita al costat d’obres universals, aficionats a la lectura i bibliòfils de pedra picada ...; tot podia ser objecte d’atenció a les pàgines del Butlletí dels *Alumnos*.

El novembre de 1923 es donava notícia de la conferència « Raimundo Lulio ante la Historia, la Ciencia y el Arte » , impartida per Manuel Rubio Borrás, cap de la Biblioteca de la Universidad de Barcelona.

La primavera de l’any següent s’anunciava la publicació de l’obra “*Pensées per la suite des jours* » del Príncep Vladimir Ghika » en traducció de l’arquitecte vilanoví Josep F. Ràfols.

Poc temps després era notícia el bibliòfil local Rafel Sala amb motiu de la publicació a Mèxic del text: “*Marcas de Fuego de las Antiguas Bibliotecas Mexicanas*” dins *Monografías Bibliográficas mexicanas*.

El març de 1926 l’Associació organitzava la conferència de Josep M^a. Junoy sobre la seva obra “*El gris i el cadmi*”. El propi cronista reconeixia la

manca de xerrades literàries i aconsellava: *“Es de recomenar que segueixin les conferències d’aquest gènere fins ara negligit”*.

Es va parlar del vilanoví Joan Mas i Pi , prestigiós home de lletres a l’Argentina o la mort del poeta Magi Morera , alcalde de Lleida , diputat al Congrés i amic de Balaguer que passava els estius a Vilanova.

El gener de 1927 el Butlletí es feia ressó de la conferència de Josep Maria Junoy al Foment Vilanoví parlant de la publicació d’art i literatura “La Nova Revista”, de la que n’era director i impulsor. Es faria una trobada literària al voltant de les “Horacianes” de Costa i Llobera o de la conferència d’Octavi Saltor al voltant de “Els elements essencials de la nostra tradició literària”.

El Butlletí també dedicaria pàgines i capítols a un assaig biogràfic d’A. Garriga sobre el filòsof i poeta mallorquí Fra Anselm Turmeda.

Es comentarien els continguts d’altres conferències com la del publicista Josep M. Capdevila sobre el poeta Joan Maragall o sobre la poesia popular a càrrec de Manuel Valldeperas fent una exposició de la trajectòria de l’obra poètica des de Verdaguer fins a Costa i Llobera.

El desembre de 1928 es commemorava el centenari del naixement de Tolstoi qui, en boca del cronista *“ha estat qualificat, pel seu alt sentiment humà, com precursor del concepte ideològic dels esdeveniments de la seva pàtria”*

El director de la Fundació Bernat Metge Joan Estelrich tingué l’oportunitat de dissertar sobre “El poble i el novell humanisme”. El 1 de febrer de 1929 era Joan Puig i Ferrater qui versava sobre “Aspecte social de la novel·la moderna”, tot lamentant l’escassa preocupació per la novel·la a casa nostra i exemplificant el cas de Rússia.

Antoni Escofet faria una extensa crònica de l’èxit del moment “Res de nou a l’oest” del periodista alemany Erich Maria Remarque, indicant que es tractava del tercer gran èxit editorial sobre la guerra europea, després de

“Els quatre genets de l’Apocalipsi” de Blasco Ibañez i “El Foc” d’Henri Barbusse.

“Res de nou a l’oest” arribava onze anys després de l’armistici, fou molt traduïda i assolí un gran èxit de vendes. Segons Escofet, però, “*no està a l’alçada de les altres en el sentit literari (...) i en l’èxit del llibre hi ha una mica de bluff*”

El 1930 el Butlletí dels *Alumnos* es feia ressó del decés del novel·lista Narcís Oller o del centenari del naixement de Frederic Mistral, bon amic de Balaguer. El Butlletí reproduí a les seves pàgines la traducció al català de la poesia de Mistral “El pregadeu”, al costat de dues composicions de Víctor Balaguer dedicades al cantor de Provença.

Tampoc passà desapercebuda a l’Associació el centenari del naixement de Juli Verne “*creador de la novel·la científica i geogràfica*” o d’ Enric Ibsen, fundador del teatre de les idees.

Per acabar, notícia del generós donatiu de Josep F. Ràfols a la biblioteca de l’Associació d’Alumnes Obrers amb un important contingut d’obres de Víctor Balaguer, Eduard Maristany o Juan de la Cierva.

4.5 CIÈNCIA I TÈCNICA

Hem subratllat en tot moment que un dels propòsits principals de l’Associació d’Alumnes Obrers era la divulgació tècnica i científica entre els seus associats. El primer quart del segle vint fou una etapa densa en descobriments científics i desenvolupament de nous processos tècnics i industrials.

Hem dividit el capítol en quatre apartats que podrien ser representatius de la diversitat d’interessos que, també en aquest camp, cridaven l’atenció de la gent de l’Associació en general i dels homes del Butlletí en particular. Einstein i la seva teoria de la relativitat captivaren en aquella època moltes

ments curioses i inquietes. Així, el Butlletí presentava de tant en tant notícies i informacions relacionades amb les recerques d'Einstein, amb explicacions prou planeres per arribar a un ampli segment de la població. L'entitat també organitzà múltiples sortides o excursions amb l'objectiu d'ampliar coneixements científics o tècnics que abans o després abocaven a les pàgines del Butlletí. Un tercer subcapítol se centrarà en la divulgació de diferents processos industrials o de caràcter tècnic i, finalment, es reserva un espai pel món de la ciència en general.

4.5.1 La relativitat d'Einstein

El desembre de 1923 al Butlletí s'exposaven les teories d'Einstein en una col·laboració de Lluçia Chassaingne i traducció de Josep Galceràn. Deia l'autor:

«Ara sí que és precís inclinar-se definitivament. Una al menys de les concepcions d'Einstein, queda del tot demostrada com exacta per l'experimentació»

Es referia a les missions germano-holandesa i americana que feren les mesures durant l'eclipsi de sol del 21 de setembre de 1922 a les Illes Christmas. Com havia pronosticat Einstein: *“al moment de l'oclusió serà possible fotografiar el cel. Sobre la placa, els estels emplaçats radera el sol, no essent ja fets invisibles per son brill enlluernador, apareixeran i es veurà que travessant el camp gravífic solar, el raig lluminós emanant d'ells ha sigut desviat”*

Pocs mesos després i sota el pseudònim de E.M. – segurament Escofet Mercé – tornà a centrar-se en els principis de la teoria de la relativitat. Era la crònica de la conferència organitzada per l'Associació dels *Alumnos* el 16 de març de 1924 i impartida pel catedràtic de la Universitat de Barcelona Ramon Jardí. El ponent fou presentat pel professor de l'Escola Leopold Crusat. Aquestes foren algunes de les consideracions efectuades:

“Podem dir que ens trobem en una tercera etapa del camí que segueix l'humanitat, etapa que comença on acaba la Ciència actual i camina a impuls de les teories de la relativitat .

On acabarà ?. Es la darrera etapa ?. (...) Si lo que dèiem de la Ciència poguéssim dir-ho considerant altres ordres de la vida, la contestació no seria dubtosa. Però en l'ordre moral i polític estem bastant endarrera , respecte l científic, com ho provem les lluites que els homes sostenen entre ells ... »

Temps després el Butlletí publicaria una sèrie d'articles deguts a “Ezycloix” sota l'epígraf “¿Qué nos dicen las teorías de Einstein?”. S'hi deia:

“El repte científic es posar en evidència el moviment absolut de la terra a l'espai”

“Si de una parte se creía poder afirmar la existencia de un ambiente inmóvil, el éter, por otra parte ningún experimento permitía medir el movimiento de la tierra, con relación a este ambiente inmóvil”

Un experiment de Fizeau demostrava que l'éter dins del qual es mou la terra és, si existeix, immòbil en relació a tots els astres.

Eren èpoques trencadores per la ciència: *“los fenómenos simultáneos por un observador terrestre, no lo son por un observador planetario; la simultaneidad es relativa; el tiempo no es nada en absoluto (...) La existencia del tiempo relativo ha sido aceptada como una posibilidad logica. La del éter ha sido rehusada por ser de una imposibilidad lógica. Ponemos, pues, esto en evidencia: El éter no existe”*

La renúncia a l'éter com a substància invisible i medi conductor que ho envoltava tot fou un salt conceptual molt determinant per l'època.

Temps després es publicava el principi d'equivalència: *“El espacio einsteniano es sin bornes, pero no es infinito”*. Quedava molt per avançar, però la ciència que despuntava sense tabús prometia un futur enlluernador: *“nuestras impresiones primarias son falsas y que el sentido común es a veces la causa principal de un engaño o una ilusión”*

4.5.2 Visites i excursions

Les visites tècniques i instructives dels *Alumnos* es repetien sempre que hi havia l'ocasió. El 1924 es visitaven les obres del ferrocarril metropolità

longitudinal de Gràcia fins el port. Actuava d'amfitrió Joan Albet , company de l'Associació i sots-director de les obres. Posteriorment, l'objectiu de la visita fou el recentment estrenat funicular de Gelida que comunicava la població amb l'estació i les fàbriques. Allà pogueren conèixer tota mena de detalls tècnics de l'instal·lació, del trajecte, nombre de viatgers, economia i despeses de conservació. Aprofitaren l'estada per conèixer el món de les fonts d'aigua de la població, la fàbrica de paper La Gelidense o la singular situació d'equilibri del turó de Gelida, sempre sota risc d'una futura esllavissada. Els tècnics deien que no hi havia cap mena de perill , però ... *no obstant, ella es mou !*.

L'octubre del mateix any visitaren les obres del pantà de Foix i la fàbrica de ciments i cals hidràuliques "Freixa,s.a." dels Monjos. Aquella visita aglutinà un total de 63 associats. Com a complement de la visita l'entitat organitzà la conferència "Pantanos y Obras hidráulicas" amb Enrique G. Granda i Silva , enginyer director de les obres del Pantà de Foix qui fou presentat per Joan Ventosa i Roig

La primavera de l'any següent els objectius foren la granja avícola i pecuària "La Ricarda" i l'Estació Radiotelegràfica del Prat de Llobregat.

L'abril de 1926 l'excursió instructiva duia la gent dels *Alumnos* a l'Observatori Fabra de Collserola i als tallers dels periòdics "El Dia Gráfico" o "La Noche" de Barcelona. També pogueren visitar la biblioteca del Centre Excursionista de Gràcia que els feren d'acompanyants.

Finalment, donem notícia de la visita organitzada el primer de maig- festa del treball – de 1929 a les caves del xampany Codorniu "una prova d'organització industrial moderna". Després anaren a Capellades acompanyats d'Amador Romaní i visitaren l'Ateneu Igualadí a la capital de l'Anoia.

4.5.3 Processos industrials

Entenem aquí com a processos industrials totes aquelles informacions que donaven notícia de processos físics, químics, mecànics o d'altra natura associats a la tècnica en general i a l'indústria en particular.

La diversitat i heterogeneïtat dels temes tractats al Butlletí dels *Alumnos* dificulten el tractament temàtic o cronològic d'aquestes informacions, de manera que converteixen aquest capítol en una mena de calaix de sastre.

Un dels homes de l'Associació més actiu en col·laboracions de tipus tècnic fou Frederic Serrano Mora. Alguns dels temes recurrents estaven relacionats amb els sistemes de combustió, les calderes de carbó, generadors de vapor i consells útils per fogoners i responsable de calderes.

Deia: *“La enseñanza de los fogoneros está muy descuidada aún en España; no tenemos noticia de que exista escuela importante alguna a no ser la de los fogoneros de la Armada”*

Jaime Matheu donà detalls de la fabricació de l'àcid sulfúric i J.G.P. presentà una sèrie d'articles parlant de metal·lúrgia.

Altres qüestions d'actualitat – ja llavors – era la recerca de nous carburants.

La cerca d'un carburant alternatiu als de base petroli per automòbils amb productes naturals del país *hauria de constituir l'objectiu dels esforços de nostres inventors”*

Calia evitar les importacions estrangeres i posava l'exemple del gasògen de carbó de llenya que s'estava experimentant.

El 1924 Frederic Serrano parlava de la teoria química de la corrossió del ferro i poc després presentava les opcions del marbre com aïllant elèctric.

El Butlletí també es feu ressó de la conferència que organitzava per L'Associació donà Josep Serrat Bonastre, sots-director de La Maquinista Terrestre y Marítima, sobre les modernes tendències en la construcció de locomotores.

Una temàtica que ocupà diversos números del Butlletí foren els articles de Francisco Vidal Floría sobre “Conocimientos prácticos. Hierros y aceros” on parlava de les propietats de ferros, acers, fosa, procediments d’obtenció. La successió d’articles o cròniques de conferències organitzades per l’entitat anaven perfilant un important gruix d’informació.

L’estiu de 1924 Frederic Serrano aprofundia en la depuració d’aigua per la permutita , i poc després dissertava sobre l’acetilè. Salvador Inglada, per la seva part, també oferí una completa sèrie d’articles al voltant del tractament del cotó a les fàbriques de filats.

En paral·lel , qui col·laborava sota el pseudònim PAX dissertava , ara sobre les locomotores *Compound* articulades , ara sobre la cimentació, els acers al vanadi o sobre la classificació de les màquines útils en diferents capítols.

El novembre de 1926 era Salvador Inglada qui – ara sota pseudònim S.I.M. – parlava de la història de la seda. Quatre mesos més tard es feia l’extracte de la conferència de Manuel Tous Bertran, professor i secretari de l’Escola Industrial , sobre nous conceptes sobre les màquines , aprofundint en la diferència entre la mecànica i la maquinària.

Altres conferències del moment anirien a càrrec de Manuel Rodriguez sobre la soldadura autògena , la de Salvador Inglada al voltant de la història de la filatura del cotó o la de Josep Rius i Prats sobre l’evolució històrica de les màquines i el procés de filatura.

Ja el 1931 els continguts tècnics es centrarien en l’estudi de PAX sobre les locomotores de vapor recalentat ; la qüestió de la soldadura elèctrica tractat per Alfons Useletí o la commemoració de Thomas A.Edison per part d’Anton Escofet. Finalment, anotem les xerrades de Frederic Serrano sobre els principis de la combustió, de Jaume Matheu sobre els insecticides o la de Joan Segalà sobre motors.

4.5.4 Ciències

En aquest apartat fem esment de tots aquells articles o cròniques de conferències i visites que tenien a veure amb el desenvolupament científic i que en l'època que ens ocupa podien tenir més seguiment.

Un dels avenços que més captivava l'atenció dels neòfits eren els moderns sistemes de transmissió per ones i sense fils. Així, l'octubre de 1923 tingué lloc una extraordinària sessió pràctica al Teatre Apol·lo on el professor de l'Escola Enric Calvet dissertà sobre radiotelefonía i parlà de l'existència *“d'aquest fluid imponderable, anomenat èter, on estan sotsmergits els astres, com esponges en el mar, empapant-los com fa aquest, i omplint els espais intermoleculars que anomenem poros”*.

Així ho relatava el cronista del Butlletí:

“A les 22 h. 15 m., després de rebre, amb els aparells que el Sr. Calvet tenia instal·lats en el teatre, les senyals pendulars de l'Observatori de París, escoltàrem un radiotelefonema parlat, rebut amb antena, situada dintre del local, donant l'estat el temps a França, enviat per la torre Eiffel de París, el qual produí en el públic una impressió verament extraordinària (...) El Sr. Calvet va explicar ls principals motius que l'havien mogut a instal·lar l'antena en l'interior del local el principal per a demostrar la subtilitat de l'èter, que tot ho omplena”

El conferenciant va parlar de la radiotelecomunicació aplicada als avions militars no tripulats, o de com direccionar un torpede des d'un avió; fenòmens ben d'actualitat pocs anys després d'haver-se acabat la guerra europea.

Els primers mesos de 1924 el Butlletí presentava uns articles signats per Mathus al voltant de les cataractes del Niàgara, la potència i aprofitament dels seus salts i l'impacte mediambiental sobre la zona.

Una altra qüestió d'actualitat que aixecava expectació foren les sessions d'atomística i tot allò que en formava part: partícula, matèria, àtoms, radioactivitat ...

En un estadi més proper, el Butlletí també s'esplaiava sobre la teoria de l'eco, el moviment vibratori i les propietats del so.

El 1925 Frederic Serrano parlava de l'origen i els principis del telèfon i, mesos després, sota la signatura de Dr. Fritz es presentava un interessant article titulat “Habitaciones e instituciones para los obreros en la cuenca del Ruhr” , tot comentant la primera colònia obrera fundada el 1853 i que havia servit de model: *“Hoy se ha extendido el sistema de una casa para cada familia obrera. Para construir con más economía y no privar a las casa-habitaciones de su correspondiente jardín circundante, se ha creado el tipo de casa bis. Ella consta de dos mitades con una pared que las une y separa al mismo tiempo”*. Eren, òbviament , els humils precedents de les actuals cases “parellades”.

En altres moments el Butlletí parlà de ultramicrobis, d'espectres lluminosos o dels fonaments científics de l'estiuet de Sant Martí.

Altres cops es cercava la notícia al voltant de preguntes ..., no del tot desencertades. La vida terrestre provindrà d'un altre món ?. El francès expert en biogènia M. Paul Becquerel afirmava: *“Quan la vida fineixi sobre la nostra terra, renaixerà, potser, sobre altres astres (...) Si la vida, filla de nostre planeta, és avui sa presonera, ningú ens ha dit que sigui sempre així”*

Un punt d'esoterisme que es mantindria en consideracions posteriors , on es formulaven preguntes del tipus: “Quina quantitat d'energia és la necessària per a posar en vibració tots els elements del món ?”, quan l'objecte d'interès era el món de l'energia.

El novembre de 1925 el Dr. Fritz ofería un article sobre “Sucinta idea del vuelo sin motor” on es feia notar de com *“els ocells petits, excepte orenetes i falciots no es poden mantindre a l'aire sense moure les ales i sí els rapinyaires o els ocells marins”*,. I en aquest punt entraven els experiments del professor Junkers que justificava que la relació entre l'amplada i el gruix de les ales no havia de ser inferior a dotze.

Vindrien altres temàtiques, com el Canal de Panamà els avenços en el món de la toxicologia on es constatava que *“el tòxic que no deixa rastre ja no existeix”* o una detallada visió del Museu Alemany de Munich inaugurat de feia poc i dedicat a la ciència i la tècnica.

El febrer de 1926 el Butlletí girava un cop més l'atenció cap el món de l'aeronàutica. No en va, la gran guerra europea havia posat l'aviació en el punt de màxima actualitat. S'informava del vol del Plus Ultra a través de l'Atlàntic i l'heroïtat dels aviadors Franco, Ruiz de Alda, Duran i Rada després de la travessa entre Puerto Palos i l'Argentina. La navegació aèria era sempre motiu d'interès : *“lo que no pogueren lograr els homes en temps de pau, ho aconseguiren, forçats pels aconteixements i per l'instint de conservació, en temps de guerra”*

I acabava: *“I mentre lloem la gesta portada a terme, fem esment del nom d'un compatriota nostre, mort ja fa temps, d'en Cristòfor Juandó, del qual les cròniques vilanovines en guarden memòria, per a que se li reservi un lloc, encara que humil, entre els precursors, quan s'escrigui l'història de l'aviació des del seu origen”*

Sense abandonar la temàtica, el 16 de novembre de 1927 l'Associació dels *Alumnos* organitzava al Teatre Bosc una conferència a càrrec del pilot i pioner català Josep Canudas per parlar de l'estat de l'aviació a Catalunya i al món.

Altres temes d'interès en aquells anys es centrarien en l'origen històric de les màquines, un article d'Escofet Mercé sobre l'aprofitament del desnivell entre les aigües del Mar Mediterrani i les del mar Mort o la commemoració del centenari del naixement del químic francès Eugeni Berthelot.

El juny de 1928 i sota la signatura de Franvisa es presentaven “Les lleis naturals de Nellwald”, qui plantejava els cinc principis fonamentals de les lleis de l'Univers: de la casualitat, de la inèrcia, de la constància de les lleis, de la conservació de la matèria i de la conservació i transformació de l'energia

Amb la conclusió final que: *“la formació de la terra s’ha fet de conformitat amb les lleis naturals”*

Les novetats tècniques aportades per l’Exposició Internacional de Barcelona de 1929 també va cridar l’atenció de la gent de l’Associació. Exemple d’això en fou un article al voltant de les fonts lluminoses de Montjuic. Una obra d’enginyeria *“digne de menció per les seves extraordinàries dimensions i també per la gran quantitat d’aigua i d’energia elèctrica que consumeix”*. S’aportaven detalls de la construcció tècnica i hidràulica projectada per les oficines tècniques de l’Exposició de Barcelona sota direcció de l’enginyer Carles Buhigas.

Més endavant, el Butlletí oferí en diferents capítols una exhaustiva presentació de l’aplicació de la cèl·lula fotoelèctrica al cinema sonor i la televisió. Un text que recollia el contingut de la conferència donada per Josep M. Cucurella Xicola el 18 de novembre de 1930 a l’Ateneu. S’aprofundia en el coneixement de les cèl·lules que transformaven la llum en corrent elèctric, les diferències de color d’un cos en funció de la classe de llum que l’il·lumina o els principis del cinema sonor.

El cronista acabava amb una esperança prou fonamentada: *“es d’esperar que un dia no molt llunyà tindrem a la llar la televisió, amb la jornada esportiva viscuda i el teatre en família”*

4.6 ESPORTS I EXCURSIONISME

Quan l’Associació d’Alumnes Obrers va adoptar el lema de Cultura Integral, ho feia amb el convenciment que els joves treballadors havien de cuidar el cos i l’esperit a part iguals. Calia lluitar contra l’analfabetisme i acostar la cultura a les classes populars i més desafavorides. En paral·lel, també volien que els joves fessin esport. Mitjançant l’esport els joves treballadors durien una vida sana, reforçarien els valors de l’amistat i del

treball en equip, i tindrien un al·licient que els apartaria de pràctiques indesitjables. Així, doncs, conciliar cultura i esport era un dels propòsits més determinants de l'entitat. Així ho reflectí sempre el Butlletí fos en forma d'article o de crònica. L'actualitat del seu camp d'esports, la trajectòria dels diferents equips de futbol o notícies relacionades amb altres seccions d'esports omplien sovint les pàgines del Butlletí. Una altra temàtica que sempre acompanyà els continguts i els interessos de la gent dels *Alumnos* fou l'excursionisme. Cultura excursionista que, seguint les tendències de la Catalunya de l'època, pretenia complementar l'esperit esportiu amb la capacitat de conèixer i entendre el territori. Ambdues modalitats, doncs, esport i excursionisme, són les que donaran forma al següent capítol.

4.6.1 La Secció d'esports

La Secció Esportiva de l'Associació tenia entitat i reglament propi. Això es el que deia el reglament l'any 1924: *“la finalidad de ésta Sección es practicar y cultivar los deportes en general para poder disfrutar de unos momentos de distracción al mismo tiempo que de cultura física, alternando con el estudio”*. La necessària aprovació per part de l'autoritat obligava la redacció dels estatuts en castellà.

La Secció Esportiva disposà sempre de la seva pròpia junta directiva, paral·lela a la de l'entitat. El maig de 1924 en formaven part: Pere Mestres, Fermí Virella, Pere Domingo i Isidre Pagés. El febrer de 1925 la junta seria presidida per Josep Oriol Miquel que, més endavant, seria substituït per Joan Albet Montaner. Els acompanyaven: Jordi Puig Cusí, Josep Xambó, Pere Domingo i Fermí Virella. En anys posteriors en serien presidents: Manuel Tetas, Anton Castells Güell, Josep Senties Masgrau i altre cop Josep Oriol Miquel.

En el període que ens ocupa moltes altres persones de l'entitat van formar part de la junta de la Secció Esportiva. N'apuntem uns quants noms: Esteve Alimbau, Benet Andreu, Josep Artigas, Joan Bertran, Joan Boada Sendra, Josep Boada Sendra, Joan Casals Ferrer, Cristòfol Claramunt Figueras, Isidre Colldeforns, Primitiu Cucurella Domingo, Antoni Domenech Cornet, Pere Domingo Galofré, Pau Estanella Bages, Lluís Esteve Caba, Miquel Ferrer Roig, Oscar Forgas Pujades, Antoni Fortuny Nicolau, Antoni Freixa Rocasalvas, Joan Gàlvez Cabrera, Serafi Giménez Romero, Salvador Grífols Serradell, Joan Hurtós, Eduard G. Lorenzo, Pere Mestres Albet, Salvador Mestres Artigas, Joan Miret Colomer, Francesc Montesinos Martínez, Miquel Ojeda Escofet, Artur Planas, Jordi Puig Cusí, Josep A. Ribot Brunet, Pere Roig, Joan Rovira Mestres, Pau Sabadell Balaguer, Joan Soler Carbonell, Josep Soler Figuerola, Vicens Viñalonga Moros i Fermí Virella Cusialls.

El novembre de 1923 la secció de futbol viatjava a Palma de Mallorca. Eren moments d'èxits pel conjunt esportiu i el cronista en feia una obligada reflexió: *“La trajectòria que el nostre equip ha seguit des de sa naixença, és veritablement interessant. Comença la seva història amb una derrota que li fou infingida pel Catalònia, de Sant Sadurní de Noia. Pas a pas continua el seu camí, i pel nostre camp passen equips que perden i altres que guanyen, fins que arriba el jorn memorable en que el Reserva del F.C.Barcelona trepitjà el nostre camp per primera volta, diada que marca la fita de l'enderrocament de la vida migrada del futbol vilanoví, i el començament d'una nova època plena de triomfs i de prosperitat, que porta en sí la resurrecció de l'esport, en tots els seus aspectes, en la vida nostrada. Els equips forans que a continuació passen pel nostre terreny de joc, són de categoria superior als fins allavors s'havien presentat”*

Tal com es veu, doncs, l'equip dels *Alumnos* es presentava en aquells moments com l'avançada de l'esport vilanoví. I així acabava la crònica: *“Els partits celebrats a Palma de Mallorca, han sigut, doncs, la consagració freturada i*

definitiva de la Secció d'Esports de l'Associació d'Alumnes Obrers, i amb ella, la del pabelló esportiu de Vilanova”

Els èxits de la secció esportiva de l'Associació foren bandera i referència de l'esport local. Les consideracions d'E.M. el desembre de 1923 ja ho feien veure: *“Mercés a l'empent que li ha donat la Secció Esportiva de l'Associació d'Alumnes Obrers , ha prés l'esport en nostra vila un gran increment, figurant avui, el seu nom, entre els de les ciutats catalanes més deportives, ço que vol dir posseïdores d'una joventut sana que busca en l'esport la formació d'un caràcter viril i un cos robust, capaços de resistir la lluita per l'existència, fi que és el que precisament persegueix la nostra Associació, com a complement d'una intel·lectualitat enriquida per l'estudi”*

Un dels fenòmens que preocupava la gent de l'Associació era fer extensiva la pràctica de l'esport en general , i del futbol en particular, a la gent jove, malgrat la resistència dels pares. Ho testimoniava E.M. en una reflexió ben curiosa: *“L'amor propi mal entés, l'esperit d'emulació, el desig de sobresorit, impulsos no deturats pas, per l'enteniment i la plena consciència de lo que fan , són a vegades causa d'incidents (...) ¿Som una organització per a practicar i propagar l'esport ? (...) No es certament infundada del tot, l'aversion que sent nostra gent vers el futbol entre infants, i especialment moltes mares, que s'horroritzen sols al pensar que el seu noieta aniria també a suar i a cansar-se, si obtingués el permís que sovint sol·licita. I molts pares i mares deneguen als seus petits rebrots el permís per a futbolajar, perquè no hi veuen més que la satisfacció d'una afició al joc esbojarrat, i les suades i cansaments que representa. Convingueu que, ara com ara , tenen raó (...)”*

Més enllà de les pràctiques i els èxits de la secció esportiva de l'entitat, el gran referent de l'Associació dels Alumnes en aquest sentit fou la construcció del primer camp d'esports de la ciutat. L'instal·lació s'inaugurà en un primer partit el 25 de febrer de 1923. En relació a aquella magna obra , el cronista E.M.V. argumentava i justificava l'esforç : *« la joventut esdevindrà forta i sana. (...) L'esport és enemic del vici ».*

I , finalment, una crida: *“I per a completar la tasca educativa de la nostra Associació no fora per demés” que les dones s’incorporessin a l’esport com a França (...) Cal que tot Vilanova, i especialment els obrers, comprenguin l’obra de cultura integral que persegueix l’Associació”*

Al marge d’informacions internes o relacionades amb l’entitat, sovint, el Butlletí es feu ressó d’altres esdeveniments esportius de fronteres enllà. Era notícia la Volta Ciclista a França – l’actual Tour – i el paper dels ciclistes de l’estat espanyol; o el partit de la selecció de futbol de l’Uruguai – aleshores campiona del món - contra el F.C. Barcelona i el C.D. Europa. Enlluernava el joc de l’equip sud-americà: *“tenen la concepció del futbol com a joc bell i per això la part estètica és essencial en el desenrotllament de llurs jugades”*

L’agost de 1925 el soci Josep Galceràn ofería una nova reflexió al voltant dels joves i l’esport: *“la joventud ha sapigut comprendre que el pervindre d’una raça depen tant de la seva salut física com de la salut moral (...) Si la gent assistís més sovint a les manifestaciones esportives i en volgués comprendre el seu veritable significat encaminat envers el millorament dels homes, la nostra Associació i totes les entitats pairones actuarien més lliurament i els seus resultats foren més amples i més brillants”*

El novembre d’aquell any s’acabava la construcció del característic dipòsit d’aigua que sempre presidí un dels laterals del camp d’esports, on s’hi destacava l’escut de l’Associació , obra dels socis Anton Nicolau i Anton Bages. El gener 1924 s’havien plantat tres cents xiprers sota direcció de Joan Ventosa.

Des de l’Associació no es perdia l’oportunitat de fer ostentació de la seva obra de cultura integral: *“Conjuntament amb l’obra de cultura física, intel·lectual i artística que ha dut a cap l’Associació, ha realitzat una tasca d’afiançament econòmic verament notable”*

El camp d’esport costà 32.000 pessetes amb l’emissió d’un emprèstit de 24.000 pessetes amb la garantia del Camp d’Esports i de tota l’Associació dels *Alumnos*. El préstec es repartí en 240 bons reintegrables de 100 pessetes.

Un article commemoratiu del tercer aniversari del camp d'esports insistia en les virtuts de l'esport: *“Per mitjà de l'esport, l'home esdevé fort, i aquesta fortalesa física i moral, el defensa de la misèria i del raquitisme i de les companyones d'aquests, l'odi, l'enveja i la covardia”*.

La secció organitzà una conferència sobre natació amb vicepresident del Club Natació Barcelona Francesc Gibert, qui destacà el contacte amb el mar, el sol i la natura.

El 1928 l'equip de futbol dels *Alumnos* es convertiria en campió provincial dels Grups de Promoció i obtingué un lloc al grup B de la primera categoria. Tot plegat se celebrà amb un banquet al Foment.

La necessitat d'amortitzar aviat el camp d'esports i dotar-lo de més activitats, va provocar la reunió del 27 de febrer de 1929 convocada pel president de l'Associació amb presència de les juntes directiva i esportiva, el Consell d'Administració del Camp d'Esports, el Butlletí i els ex-presidents de l'entitat. Calia concretar la consolidació de l'obra ,posar l'estadi a disposició dels escolars de Vilanova i, en aquest sentit: *“hem d'ésser optimistes en quant a la compenetració que existeix entre la nostra vila i l'Associació per l'obra intel·lectual, artística i de cultura física”*.

El març de 1926 s'havien organitzat les seccions de gimnàstica i d'atletisme.

Tres anys després es valorava la possibilitat de construir una pista de tennis a l'estadi de l'entitat. Calia també trencar la gran hegemonia del futbol respecte altres esports com rugby, basket-ball, hochei, tennis, natació, ciclisme o atletisme. Es recordava que la finalitat de la Secció era fomentar tota mena d'esports. Prenien més protagonisme la natació, la gimnàstica, el hockey o el tennis.

El març de 1930 es constituiria la Secció de nàutica i gimnàstica en uns baixos habilitats de la casa del Dr. Josep A. Ribot cedits a l'Associació.

Aquella secció funcionava de juny a setembre amb una quota de dues pessetes per tota la temporada de banys .

4.6.2 Excursionisme

El 1924 les pàgines del Butlletí oferiren en dos capítols una semblança de l'estació de turisme de Grenoble a càrrec del col·laborador Josep Mª Cucurella. Una acurada descripció de les instal·lacions orientades a “l’ski” i dels circuits turístics des de la capital dels Alps francesos.

La secció excursionista de l’Ateneu seria, sovint, font de notícies fent prevaldre l’aspecte científic i educatiu de l’activitat.

L’artista Martí Torrents també va dissertar en conferència al voltant de “Els alts Pirineus i la Vall d’Aran”. Fou presentat per Joan Ventosa al Teatre del Bosc.

Col·laboracions com les de Llorenç d’Agult enaltien els valors de l’excursionisme i el factor no competitiu: “*L’excursionisme vos ferà homes forts, físicament i moral*”.

L’abril de 1925 els *Alumnos* feren d’amfitrions d’un grup de mataronins desitjosos de conèixer la ciutat. Què agradava de visitar als forasters dels anys vint ?. El circuit fou: Biblioteca-Museu Balaguer, Pirelli, Escola Industrial, dinar al Ideal Hotel, castell de la Geltrú, Ateneu, Foment, Orfeó, Església de Sant Antoni i Cooperativa La Regeneradora.

Amador Romaní, col·laborador de l’entitat i del Butlletí, intervingué en diferents ocasions tot fent semblances del Molí del Turo o de la malesa de Moranta a les rodalies de Capellades.

El juliol de 1926 seria l’agrupació naturista de Barcelona “Amics del Sol” qui en conferència parlarien de la gelera de la Maladeta fent esment s’ascensions i rutes per la Val d’Aran i Pallars. El cronista es permetia de dir: “*Tots trobem a faltar una més intensa campanya excursionista; sovintejant aquesta*

mena de conferències i un casal que fos biblioteca i guia del principiant excursionista vilanoví”

Aquella mateixa entitat parlaria mesos després del Pirineu franc-aragonés primer, i dels Alps suïssos després, tot celebrant a la platja de Vilanova la festa del solstici.

Finalment, ens centrem en dues reflexions en relació a la pràctica excursionista. La primera, de febrer de 1930 consignava: *“dels excursionistes allunyats de les entitats que es vanten de la seva gesta i resten al marge de la influència social de l’excursionisme”*. Advertia del risc en cas d’accident i denunciava que eren al marge de l’aspecte altruista de l’excursionisme.

D’altra banda, Lluís Nicolau d’Olwer al Butlletí de juliol del mateix any i sota l’epígraf “Un jovent nou” contraposava l’excursionisme a la resta d’esports, en al·lusió al futbol : *“Si el jovent pseudo-esportiu és avui la majoria, sortosament se n’està formant un altre que justifica les millors esperances: el jovent excursionista”*. Enaltia l’esperit d’organització i els sentiments de solidaritat i de responsabilitat de l’excursionisme.

4.7 CALAIX DE SASTRE

Hem reservat aquest darrer capítol per incloure totes aquelles informacions del Butlletí de l’Associació dels *Alumnos* que, durant el període estudiat, no s’ajustaven als capítols precedents i, per tant, tampoc coincidien amb els propòsits prioritaris de l’entitat.

Per això, ens limitarem a fer un breu repàs , reduït a enumerar quins foren en cada moment els temes d’interès i aturar-se en aquells que podien presentar alguna singularitat remarcable en el context que ens ocupa.

El capítol de conferències fou una de les pràctiques més habituals organitzades per l’Associació dels *Alumnos*. Destaquem la de Francesc Suñé

prèvia a la visita a l'Exposició Internacional el Moble de Barcelona , la de Josep M^a. Pou sobre la responsabilitat dels homes davant del dret o la d' Amador Revilla sobre la Revolució Francesa, la de Lluçí Martínez sobre la Conferència Internacional del Treball, la de Jaume Fabregó Tacné sobre L'Institut Lleó XIII, els seus filòsofs i llur obra o la de Joan Ventosa i Roig sobre les impressions d'un viatge a Suècia al Congrés de l'Aliança Cooperativa Internacional a Estocolm. Un magnífic retrat d'aquella societat :“Els suecs es distingeixen per un esperit d'ample tolerància en matèria política i filosòfica : *“Dels avenços en higiene, instrucció i política social del poble suec, que amb molta raó pot ésser qualificat dels més feliços de la terra”*

També remarcuem la xerrada de Francesc Maspons president del Centre Excursionista de Catalunya sobre el Cristòfol Colom català a partir de les tesis del peruà Ulloa. Eduard Egea insistiria més tard a les pàgines del Butlletí sobre aquesta qüestió indicant que era cosa que Víctor Balaguer ja ho pressentia a *Historias y leyendas* en l'estreta relació entre Colom i Jaume Ferrer de Blanes.

En altre moment fou el Dr. Josep Estalella qui dissertà sobre ciutadania vilatana, dient que *Vilanova era la població més culta i més bonica de tot Catalunya* i que el grau de ciutadania anava lligat al coeficient de cultura i el concepte de ciutadania vilatana s'oposava al de vilania ciutadana.

Vindria més tard el cicle de cinc conferències del Dr. Joaquím Xirau sobre la història de la filosofia. Més endavant serien Mn. Jaume Oliveres qui parlaria de Egipte i Núbia o Joan Blanch i Boés dissertant al voltant de la Societat de les Nacions i l'obra de la Pau.

Finalment, en aquest apartat fem esment d'una singular intervenció d'Antoni Escofet el 16 de gener de 1931 sota la indefinició autotitulada “A la recerca de tema”. Començava dient: *“Soc sincer. No tinc tema i haig de donar una conferència”*. Superada la sorpresa i estupefacció, l'estona s'articulà al voltant de divagacions diverses.

En un altre ordre d'informacions, les ressenyes bibliogràfiques també tenien el seu lloc.

Destaca la ressenya del text “ Doctrina Cooperativista” de Joan Ventosa i Roig publicat el 1926 . Més endavant seria Anton Escofet qui presentaria la ressenya de la “Miscel·lània Cooperativista” , altre cop de Joan Ventosa publicada dos anys després i amb asseveracions prou llüides: *“La solidaritat humana ha sobreviscut enmig de les misèries del món (...) Malgrat la tendència de certes escoles – per exemple la imbècil literatura estimulant – a fer creure que la lluita és inherent a la vida i que de la lluita en neix la selecció, i altres estupideses per l'estil”*

Deia el cronista: *“la labor del senyor ventosa com un dels apostolats més serens i més transcendents de la nostra generació. Un autor que ens permetem de recomanar a la joventut. Aclareix el pensament”*

Entre 1929 i 1930 l'Associació organitzà diverses excursions instructives. Visites a França per conèixer Paris, Versalles i El Creusot ; altres a Escornalbou , Tarragona o Reus; la primavera de 1929 s'organitzaren tres visites a l'Exposició Internacional de Barcelona ; o una excursió a Mallorca .

Per cloure , hem deixat cinc temàtiques diverses i heterogènies publicades en diferents moments que ens han semblat prou significatives per prendre el pols de l'època.

La primera se centra en la conferència de l'escriptora Maria Domènech de Canyelles el 13 d'abril de 1924 a l'Orfeó Vilanoví. El títol ?, « Importància del professionalisme en la vida econòmica dels pobles”.

El cronista que en feu la ressenya apuntà algunes consideracions prou interessants. Es tractava la qüestió del professionalisme des dels punts de vista de l'ensenyament, el valor econòmic i el valor social.

I en aquest punt , calia desenvolupar les accions en el sí de les organitzacions sindicals: *“s'han de desenrotllar dintre les organitzacions anomenades sindicats, qual organització no solsament ha d'ésser de resistència, sinó que prenent com a*

norma els antics gremis i tenint en compte l'evolució soferta per la societat, han d'incorporar a la seva actuació, la creació d'escoles dintre la seva organització, regulant el procés de suficiència professional i la regulació de les professions. Això donaria als individus sindicats consciència de llur responsabilitat i una capacitat tècnica-social per a crear les Borses de treball; fer el control de la retribució del treball, i marcar orientacions d'ordre econòmic, sobre bases sòlides de perfecta harmonia”

Cal situar el discurs en el context del seu temps : l'any 1924 i en plena dictadura.

Un segon element d'interès venia de la conferència del 1 de juliol de 1925 de l'escriptora Mercedes Veñasco de Encinas per parlar de “El concepto del honor asociado al trabajo”. Parlava del problema cultural i les seves derivacions en la dona moderna. Comminava als obrers de Vilanova a continuar pel camí d'aconseguir el “proletariado integral”. Aixecà les banderes de Joaquin Costa “Escuela y despensa” o de Clavé: “instruíu-vos i sereu lliures; agrupeu-vos i sereu forts; estimeu-vos i sereu feliços”

S'aprofundia en l'errònia creença que la funció de la dona era la maternitat.

Un altre article interessant pels seus continguts fou el que signà Galaico en les edicions del Butlletí de juny i setembre de 1927 parlant de “Humanismo biológico”.

S'hi deien coses com: “*Si la ciencia médica hubiera intervenido en la formación física de nuestra infancia, no habríamos llegado seguramente al fracaso general, en que hoy se halla la humanidad: es decir, que a los 40 años de edad, no estarían los hombres hechos unos ancianos cargados de achaques y enfermedades de carácter crónico*”

I, com a conseqüència: “*La conservación integral del organismo humano en su mejor estado, ha de ser la misión más augusta que debe confiarse a los hombres de ciencia, como un verdadero sacerdocio*”

En una segona part, l'autor continuava apuntant: “*Europa continua en ese periodo crítico de su historia sin resolverse, en pro ni en contra, de una forma determinada,*

de organización social, que se halle en armonía con las aspiraciones genéricas e ideológicas de los tiempos que corremos”.

Una crisi de valors que , com tots ara sabem, potser per cap casualitat només dotze anys després desembocava en la Segona Guerra Mundial.

El gener de 1929 era el publicista Amador Revilla qui en tres sessions a l’Ateneu parlava de Cultura. Consells com el de llegir cada dia per espai de deu minuts un llibre *“famos entre els famosos i que tingui tants anys com fama tingui”*. O bé llegir vides d’homes cèlebres, escoltar música, llegir poesies curtes, preguntar coses i respondre a les preguntes, callar molt i escoltar sempre ...

I altres consideracions del tipus: *“la disciplina dels partits polítics, generalment amaga la immoralitat dels mateixos. Cal interessar-se en la política internacional, inclineu als nens a l’estudi, doneu empar a la dona, feu tantes excursions com pogueu i sacrifiqueu l’amistat a la justícia...”*. Tot un codi de conducta en període d’entreguerres.

Finalment, volíem cridar l’atenció sobre diversos articles que el 1929 Antoni Escofet publicà al Butlletí dels *Alumnos* sota el lema de “Comentaris a alguns capítols de l’Economia Política” amb comentaris del tipus: *“l’ambició personal i l’orgull de l’individu, han estat les fonts d’energies de tot progrés, més que no pas l’esforç noble i generós de l’home, pels homes”*

L’any següent aquell conjunt d’articles es convertí en la publicació d’un llibre, el qual ressenyava Joan Ventosa Roig, qui apuntava: *“coneixements econòmics que no s’han popularitzat per culpa de dos prejudicis: creure que l’Economia Política és una ciència difícil i l’altre, l’ésser considerada per alguns sector de l’obrerisme, com una ciència burgesa”*

En complement d’aquesta informació J. Blanch Boés feia temps després un article amb el títol de “Racionalització”, alertant de la *“fonda inquietud econòmica arreu del món (...) després del fracàs del liberalisme econòmic”* i recordant

que *“la nostra època de transició, d’inquietud espectant acull amb obsessió totes les temptatives de reorganització social”*

Comentaris plens de reflexió , també avui, ateses les circumstàncies.

Finalment, acabem aquest capítol amb la notícia del Butlletí que informava de la visita que el 22 de març de 1930 feien a Barcelona un grup de intel·lectuals castellans que defensaren el català davant la persecució de la dictadura.

Un punt d’optimisme.

EPÍLEG

És evident que el propòsit principal de la gent de l'Associació d'Alumnes Obrers era fer arribar la cultura – en sentit ampli – a la societat en general, i a les classes populars en particular. Potser hauríem d'haver alternat els termes. Si bé l'instrucció obrera era la primera prioritat, i d'aquí el vincle indissociable amb l'Escola Industrial, també és ben cert que, progressivament, la vocació de pregonar la cultura es feu extensiu a tots els sectors socials.

Tenien clar que era molt important que els treballadors de les fàbriques locals assolissin un nivell cultural adequat per adaptar-se als nous reptes que la tecnologia oferia.

Impartir classes nocturnes d'ensenyaments tècnics de perfeccionament obrer a l'Escola Industrial als anys vint del segle passat, guarda una semblança absoluta amb els actuals cursos de millora i formació continuada adreçats a treballadors i professionals de diferents sectors.

El primer i modest objectiu d'aquest –també modest– treball, era el de donar a conèixer l'Associació d'Alumnes Obrers. Una entitat força desconeguda i que ha passat molt, massa, desapercibuda. Les raons ?. La durada limitada de la seva existència no hauria de ser una de les raons. Vint anys d'existència és un temps raonable, tot i haver de patir els efectes de la dictadura de Primo de Rivera. Totes les entitats associades d'una o altra manera als *Alumnos*: Ateneu, Foment, Orfeó, Escola Industrial ...; han tingut un reconeixement acceptable i raonable. I els *Alumnos* ?. Què potser van quedar eclipsats per l'Ateneu ?, o potser amagats darrera la imatge de l'Escola Industrial ?, o han purgat el pecat de no haver-se vinculat mai al Carnaval...

Els moments de màxima activitat coincidiren en temps de dictadura a l'estat espanyol i en un convuls context a l'Europa d'entreguerres. Sovint,

els anys vint han estat ignorats i negligits. En alguns cercles de la ciència històrica circula una dita que assegura que els anys feliços no tenen història. Res més lluny de la realitat. El mite dels feliços anys vint fa temps que ha estat desmuntat. Podia ser d'una altra manera ?. Un període que va iniciar amb el final d'una guerra destructiva amb conseqüències i serrells pocs o gens afalagadors, i va finir amb la crisi econòmica sense precedents de 1929 i una crisi de valors de igual magnitud que alimentà totalitarismes i vomità una Segona Guerra Mundial.

Malgrat tot, encara hi hagué temps per la creativitat i la cultura. Hi ha dos marcs referencials determinants: l'obra cultural de la Mancomunitat de Catalunya des de 1914 i l'explosió creativa de la República de Weimar a Alemanya des de 1918.

En qualsevol cas, l'Associació i el Butlletí dels *Alumnos* han estat uns veritables desconeguts. Tal vegada, l'únic fet meritori que ha fet transcendir l'entitat fou el seu camp d'esports i l'activitat futbolística, recordada i enyorada per molts dels seus protagonistes, i preservada en forma de topònims i bateig d'actuals infraestructures esportives.

Avui, la tasca de l'entitat i els continguts del Butlletí resulten necessaris – imprescindibles ? – per a conèixer la vida cultural vilanovina d'aquells anys. Les seves pàgines presenten una radiografia precisa del pols cultural de la ciutat.

Hi ha informació a cabassos. Cap altra publicació de l'època aportà tant diversa i valuosa informació. Hem volgut reproduir moltes citacions originals perquè mantenen l'esperit i frescor de l'època. Malgrat els temps de dictadura, limitacions i misèries col·lectives, l'Associació dels *Alumnos* no perdé el respecte ni el gust per l'ètica i l'estètica.

Als seus rengles comptà amb homes de prestigi, de capacitats reconegudes i que, anys més tard, en temps de la Segona República, serien cridats a ocupar càrrecs privilegiats en la política local o al govern de la Generalitat

republicana: Anton Escofet i Pascual, Joan Ventosa i Roig, Pere Mestres i Albet ... Però també en foren protagonistes homes capdavaners en diferents disciplines artístiques i científiques. Els pesos pesants de l'Escola Industrial també hi tingueren molt a veure.

Com hem dit en començar: art, ciència, literatura, tècnica, història, esports, indústria ... ; res va passar desapercebut als *Alumnos*.

A la Vilanova i la Geltrú dels anys vint, encongida moral i espiritualment, els homes dels *Alumnos* o de l'Ateneu s'entestaren a parlar de literatura universal, de les teories d'Einstein, d'actualitzar la història de la ciutat , de ressenyes bibliogràfiques, de l'aplicació de les cèl·lules fotoelèctriques o de la tercera Exposició d'Art del Penedès.

Només per tot això, mereixien una certa atenció i reconeixement.

Tot just a les portes de commemorar el centenari del Segon Congrés d'Ateneus de 1912 a Vilanova i la Geltrú organitzat per l'Ateneu Vilanoví, germà gran dels *Alumnos*, hem cregut que era un bon moment per encaminar-hi la nostra curiositat.

Hem iniciat el pròleg amb una citació de l'escultor de Banyeres del Penedès Josep Cañas i Cañas. Potser s'escau ara d'acabar amb unes paraules del mateix artista, sempre molt vinculat a Vilanova i la Geltrú.

Un missatge estretament relacionat amb l'esforç de l'Associació d'Alumnes Obrers per poder oferir estudis d'extensió cultural i ensenyaments de perfeccionament obrer a les classes treballadores.

De Josep Cañas el 1931: “ *Aquells coneixements que ens havien de donar d'infants en aquells edificis que s'en diuen Escoles, haurem de conseguir-los ara grans amb els nostres esforços (...) La ignorància, lloca de tot els mals... Que la cultura és claror i la ignorància fosca*”.

Potser ara l'obra cultural de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial, *els Alumnos*, s'ens presentarà més clara i lluminosa que mai. Modestament ...

ANNEX

Composició de les Juntes de l'Associació (1924-1931)

Febrer de 1924:

Vicenç Virella, president; Gabriel Juliachs, vicepresident; Antoni Castells, secretari, Francesc Bages, vicesecretari; Josep Virella, vicesecretari; Antoni Freixa Rocalves, tresorer, Angel Bosch, comptador i Juli Ferrer, Antoni Llagostera, Joan Urgellés, Celestí Olaria, Joan Vila, Miquel Bernadó, Antoni Roig i Antoni Vidal, com a vocals.

Febrer de 1925:

Vicenç Virella, president; Gabriel Juliachs, vicepresident; Antoni Castells, secretari; Josep Mateu, vicesecretari; Josep Virella, vicesecretari; Antoni Freixa Rocalves, tresorer, Angel Bosch, comptador ; i, com a vocals: Joan Urgellés, Joan Vila, Josep Pijuan Valls i Josep Boada Sendra.

Gener de 1926:

Juli Ferrer Cruset, president; Gabriel Juliachs, vicepresident; Antoni Castells, secretari; Joan Josep Mateu Carlos, vicesecretari; Josep Virella, vicesecretari; Vicenç Virella, tresorer; Josep Pijuan, comptador; Joan Roig Miró, Antoni Nicolau Cortés, Ricard Demestre Massó i Joan Vila, vocals.

Març de 1927:

Anton Castells Güell, president; Gabriel Juliachs Ana, vicepresident; Eduard Egea García, secretari; Joan Roig Miró, vicesecretari; Josep Roig Vidal, vicesecretari; Antoni Nicolau Cortés, tresorer; Josep Pijuan Valls, comptador; Ricard Demestre Massó, bibliotecari ; i Josep Mañe Gené i Josep Carbó Rovira com a vocals.

Abril de 1928:

Anton Castells Güell, president, Gabriel Juliachs Ana, vicepresident; Eduard Egea, secretari; Joan Roig, vicesecretari; Josep Roig, vicesecretari; Ricard Demestre, bibliotecari; Antoni Nicolau, tresorer; Josep Pijuan, comptador; i Josep Mañé i Primitiu Bages com a vocals.

Abril de 1929:

Pere Mestres Albet, president; Gabriel Juliachs Ana, vicepresident; Antoni Nicolau Cortés, tresorer; Artur Planas Masdeu, comptador; Francesc Mestres Estradé, secretari; Tomàs Sanabra Pallarés, vicesecretari 1r.; Ramon Valls Pascual, vicesecretari 2n.; Primitiu Bages Miracle, Isidre Urpí Sicart, Just Bonastre Morató i Joan Roig Miró, vocals.

Febrer de 1931:

Joan Segalà Ventosa, president; Manuel Tetas Sala, vicepresident; Ramon Carbonell Subiranes, secretari; Miquel Bèrnia Susagna, vicesecretari 1r.; Anton Garí Corella, vicesecretari 2n.; Antoni Nicolau Cortés, tresorer; Ramon Nolla Pastor, comptador; Enric Almirall Boés, Joan Rovira Mestres, Josep Garí Miró i lluis Arnabat Roset, vocals.

Juny de 1931:

Francesc Mestres Estradé, president; Manuel Tetas Sala, vicepresident; Ramon carbonell Subiranes, secretari; Miquel Bèrnia Susagna, vicesecretari; Lluís Arnabat Roset, vicesecretari; Antoni Nicolau Cortés, tresorer; Ramon Nolla Pastor, comptador; Anton Garí Corella, Pau Mercader Güell, Joap Garí Miró i Joan Urgellés Bertrán, vocals.

FONTS BIBLIOGRÀFIQUES

Amat, M. – Serra-Novas, F.; “*Sota el cel de Vilanova*”. Ed. Prisma, 1932. El Cep i la Nansa, 1980. Pròleg d’Oriol Pi de Cabanyes “*Notícia de Prisma, a tall de presentació*”, 1980

Cañas, Josep; “*Caçador d’imatges. Vilanova i la Geltrú, anys 20*”. Catàleg Exposició Foment Vilanoví. De “*Vilanova i la Geltrú: El vol definitiu*”. Fragment de les memòries de Josep Cañas

DD.AA.; “*Butlletí de l’Associació d’Alumnes Obrers de l’Escola Industrial*” 1923-1931. Impremta Econòmica. Vilanova i la Geltrú

DD.AA.; “*PRISMA. Revista mensual il·lustrada d’art i literatura*”

Rambla Principal ,10 (Ateneu). El primer número el setembre de 1930

Gay, Peter; “*La cultura de Weimar. Una de las épocas más espléndidas de la cultura europea del siglo XX*”. Ed. Paidós. Madrid, 2011 (1968)

Martí, Casimir; “*Vilanova i la Geltrú 1850-1975*”, Vol I. “*Expansió i Crisis de la Indústria i de la Democràcia 1850-1936*”. Biblioteca Antina. El Cep i la nansa. Vilanova i la Geltrú, 1997

Moral, Sixte; “*La premsa en català a Vilanova i la Geltrú*”. Ed. Institut d’Estudis Penedesencs, 1985

Puig Rovira, Francesc Xavier; “*El govern municipal de Vilanova (1900-1923)*”. Ed. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1989

Rodriguez, César; “*Antoni Escofet i Pascual (1880-1951)*”. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

Tubau, Albert; “*100 anys de l’Escola d’Enginyeria de Vilanova i la Geltrú (1901-2001)*”. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 2001